

УПАТСТВО

за спречување и
сузбивање на
трговијата со луѓе
заради трудова
експлоатација

ГРЕТА

ГРУПА НА ЕКСПЕРТИ
ЗА ДЕЈСТВУВАЊЕ
ПРОТИВ
ТРГОВИЈАТА СО ЛУЃЕ

GRETA(2020)12

Превод кофинансиран од
Европската Унија

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Француско издание:
Note d'orientation sur la prévention et la lutte contre
la traite des êtres humains aux fins d'exploitation par le
travail

*Овој превод е изработен со средства од
заедничка програма на Европската унија и на
Советот на Европа. Ставовите изразени овде во
никој случај не може да се сметаат за одраз на
официјалното мислење на Европската унија.*

Дозволена е репродукција на извадоци (до 500 збора),
освен за комерцијални цели сè додека интегритетот на
текстот е сочуван, извадокот не се користи вон
контекст, не се даваат нецелосни информации или
генерално не се наведува читателот во погрешен
правец во однос на природата, опсегот или
содржината на текстот. Секогаш мора да се наведе
изворниот текст на следниов начин, „© Советот на
Европа, 2021“. Сите други барања во врска со
репродукцијата/преводот на целиот или делови од
документот, треба да се достават до Директоратот за
комуникација, Совет на Европа (-67075 Strasbourg
Cedex или publishing@coe.int).

Целата друга кореспонденција во врска со оваа
публикација треба да се упати на:
Секретаријат на Конвенцијата
за дејствување против трговијата со луѓе
на Советот на Европа
(ГРЕТА и Комитетот на договорните страни)
Совет на Европа
Council of Europe
F – 67075 Strasbourg Cedex
France

trafficking@coe.int
www.coe.int/trafficking

Фотографии на корицата: Shutterstock.
Ова издание не е лектурирано
за печатни и граматички грешки.

© Совет на Европа, јули, 2021. Сите права се
задржани. Правата на користење ги има Европската
Унија под одредени услови.

Печатено од Датапонс довел Скопје.

Содржина

Вовед	4
Клучни поими и дефиниции.....	5
Криминализација на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација.....	7
Политичка и институционална рамка.....	9
Мандатот на трудовите инспектори во решавањето на трговијата со луѓе.....	10
Обука и подигање на свеста за трговијата со луѓе заради трудова експлоатација	14
Насочена превенција за ризичните групи	15
Мерки за обесхрабрување на побарувачката, вклучително и преку јавно-приватни партнерства, јавни набавки и барања за известување на синцирот на снабдување.....	17
Идентификација на жртвите и обезбедување на периодот на одлучување	20
Мерки за помош на жртвите	23
Деца тргувани заради трудова експлоатација.....	24
Пристап до обесштетување и други правни лекови	27
Одредба за неказнување	28
Одговорот на кривично-правниот систем.....	29
Кривична одговорност на правното лице.....	32
Прибирање на податоци и истражување.....	33
Синопис на препорачаните дејствија.....	34

Вовед

1. Трговијата со луѓе заради трудова експлоатација се препознава како еден од најголемите предизвици со кој Европа се соочува, според извештајот на поранешниот Генерален секретар на Советот на Европа, „Спремни за идните предизвици – зајакнување на Советот на Европа“,¹ а врз основа на наодите на Групата експерти за дејствување против трговијата со луѓе на Советот на Европа (ГРЕТА). На 129. Министерска седница на 17 мај 2019 г. во Хелсинки, Комитетот на министри се согласи да се продолжи со анализирањето на заштитата што се обезбедува со постојните европски стандарди, во насока на утврдување на недостатоците и давање на секторски специфични препораки, насоки и кодекси на однесување, како и, по потреба, други инструменти, а воедно и им наложи на депутатите да изнајдат начини за зајакнување на делувањето против трговијата со луѓе.²

2. Во текот на вториот круг на оцена на Конвенцијата за дејствување против трговијата со луѓе на Советот на Европа („Конвенцијата“), ГРЕТА им обрна особено внимание на меките кои договорните страни ги преземаат за да ја спречат и сузбијат трговијата со луѓе заради трудова експлоатација. ГРЕТА на овој проблем му посвети посебно тематско поглавје во 7. Општ извештај.³ Достапните податоци покажуваат дека трговијата со луѓе заради трудова експлоатација е во подем, и стана главниот облик на експлоатација во некои од договорните страни на Конвенцијата. Овој облик на трговијата со луѓе се јавува како во формалната така и во неформалната економија, и ги засега и жените, и мажите и децата. Со неа се остваруваат значителни добивки и може да се поврзе со други незаконити активности, како што се даночно затајување, измами со социјалните придонеси, корупција или перење пари. ГРЕТА забележа дека сузбивањето на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација наидува на потешкотии по повеќе основи. Фактот што институциите веќе подолго време имаат помали познавања за специфичностите на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација во споредба со нивото на нивните познавања за трговијата со луѓе заради сексуална експлоатација јасно има свои импликации во однос на немањето проактивна идентификација на состојбите на трудовата експлоатација. Дополнителни предизвици произлегуваат и од разликите во практиките во однос на толкувањето и применувањето на трудовите стандарди и во дефинирањето на трудовата експлоатација, бидејќи тргуваните лица претпочитаат да не поднесуваат тужби или да не сведочат, бидејќи се често зависни од трговците со луѓе за работа и домување, а уште повеќе бидејќи сузбивањето на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација бара координирано делување помеѓу државите, граѓанското општество, синдикатите и приватниот сектор.

3. На својот 35. состанок во јули 2019 г., ГРЕТА одлучи да основа ад хок работна група за зајакнување на дејствијата за сузбивање на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, којашто пак изработи збирка на добри практики во областа на сузбивањето на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација.⁴ Врз основа на збирката, ГРЕТА го донесе ова Упатство за понатамошно зајакнување на спроведувањето на обврската за преземање мерки за спречување и сузбивање на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација.

¹ Достапно на: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168093af03.

² Видете: Комитетот на министри, Одлука Cm/Del/Dec(2019)129/2 (17 мај 2019). Достапно на: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168093af03.

³ 7. Општ извештај за активностите на ГРЕТА, за период од 1 јануари до 31 декември 2017 г., GREТА(2018)1.

⁴ <https://rm.coe.int/mpendium-of-good-practices-in-addressing-trafficking-in-human-beings-f/16809f9bef>.

Клучни поими и дефиниции

4. Меѓународно договорената дефиниција на **трговијата со луѓе**,⁵ што се повторува и во член 4 од Конвенцијата за дејствување против трговијата со луѓе на Советот на Европа, како и во другите инструменти,⁶ претставува комбинација од три компоненти: „дејствие“ (врбување, превезување, пренесување, засолнување или прифаќање на лицата), кое се презема со употреба на определени „средства“ (закана со или употреба на сила или други облици на принуда, на грабнување, на измама, на злоупотреба на моќ или на положбата на ранливост или на давање или примање на исплати или придобивки за да се добие согласност од лицето коешто има контрола врз другото лице), со „цел“ експлоатација. Дефиницијата нуди отворен список на „експлоатирачки“ практики, во кои спаѓаат експлоатација на проституцијата или други облици на сексуална експлоатација, принудна работа или услуга, ропство или практики слични на ропство, слугување или земање органи. Согласноста на лицето со намерата за експлоатација е небитна доколку било употребено некое од претходно споменатите „средства“, или пак, доколку тргуваното лице е дете.

5. Трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, како термин, се користи за да се направи разлика од трговијата со луѓе заради сексуална експлоатација, и трговијата со луѓе за експлоатирачки цели во различни економски сектори, како во формалната така и во неформалната економија. Поимот на „трудова експлоатација“ во контекст на трговијата со луѓе се смета дека опфаќа, како минимум, принудна работа или услуга, ропство или практики слични на ропство и слугување, поими коишто се добро познати во меѓународното право, вклучително и во судската пракса на Европскиот суд за човековите права во однос на членот 4 од Европската конвенција за човековите права (ЕКЧП). Имено, принудна или задолжителна работа е дефинирана во членот 2(1) од Конвенцијата за принудна или задолжителна работа на Меѓународната организација на трудот (МОТ) (бр. 29 од 1930 г.) како „секоја работа или услуга што се изнудува од некое лице под закана од некаква казна, а за која наведеното лице не се понудило доброволно“.

6. Експлоатацијата е темелниот елемент за криминализирање на трговијата со луѓе. Сепак, поимот на експлоатацијата не е дефиниран во меѓународното право. Иако повеќето дисциплини (економијата, политиката, филозофијата, правото) правеа обиди да утврдат што претставува „експлоатација“, овој поим и понатаму останува двосмислен и има своја и временска и културна димензија. Во контекстот на трговијата со луѓе, постои една општа поддршка „експлоатацијата“ да се разбере – во смисла на неправедно искористување на ранливоста на другото лице или неговата состојба на потреба – како континуум, макар и таков што е слабо дефиниран и не е статичен. На едниот крај се наоѓаат ситуациите кои се на ниво на повреда на законот за труд, како што е неисплаќањето на задолжителната минимална плата, а пак на другиот крај се ситуациите кога неправедното искористување е акутно, а пак создадената штета е многу сериозна.⁷ Во моментот, не е јасно каде во овој континуум трудовата експлоатација преминува од проблем на трудовото право во дело кое потпаѓа под кривичното право. Немањето јасна

⁵ Член 3 од Протоколот за спречување, потиснување и казнување на трговијата со луѓе, особено со жените и децата, со кој се дополнува Конвенцијата против транснационалниот организиран криминал на Обединетите Нации („Протоколот од Палермо“).

⁶ На пример, Директивата 2011/36/ЕУ на Европскиот парламент и на Советот од 5 Април 2011 г. за спречување и сузбивање на трговијата со луѓе и заштитата на нејзините жртви, со која се заменува Рамковната одлука на Советот 2002/629/ПВР.

⁷ Видете: УНОДК, Поимот на 'експлоатација' во Протоколот за трговијата со луѓе, Виена, 2015.

дефиниција за тоа што претставува „експлоатација“ го отежнува изнаоѓањето на реска граница помеѓу експлоатација во смисла на повреда на трудовите права и екстремната експлоатација којашто е рамна на принудна работа.⁸

7. Ранливоста и нејзината злоупотреба заземаат централно место во какво и да е поимање на трговијата со луѓе. Иако ранливоста се користи во дискурсот на меѓународните човекови права за да се нагласат одредени специфични обесправени групи, за кои начелно се смета дека им е потребна посебна или специјална поддршка, не постои единствена дефиниција на овој поим ниту пак на критериумите што се користат за идентификување на група или лице како ранливи.⁹ МОТ забележа дека ранливоста може да произлезе од некои внатрешни особености на тргуваното лице (физички или ментален недостаток, лошо здравје, или младост) или може да настане поради ситуацијата во која се нашло лицето во одредишната земја (сиромаштија, неизвесен административен статус).¹⁰ Сепак, неопходниот услов за поимање на експлоатацијата е злоупотреба на ранливоста, а не ранливоста сама по себе. Појаснителниот извештај кон Конвенцијата ја дефинира злоупотребата на положбата на ранливост како злоупотреба на која било ситуација во која засегнатото лице нема реална или прифатлива алтернатива освен да се потчини на злоупотребата. Ранливоста може да биде од кој било вид, физичка, психолошка, емоционална, семејна, социјална или економска, и може да подразбира неизвесност или нерегулираност на административниот статус на тргуваното лице, економска зависност или криво здравје. Накратко, ситуацијата може да биде која било состојба на неволја, кога лицето нема друг излез освен да прифати да биде експлоатирано.¹¹

8. Тешка трудова експлоатација е поим што го користи Агенцијата за темелните права на Европската Унија (ФРА) во однос на сите облици на трудова експлоатација кои се криминализираани согласно законодавството на земјите-членки во коишто се јавува експлоатацијата.¹²

⁸ Klara Skrivankova, *Between decent work and forced labour: examining the continuum of exploitation*, Joseph Rowntree Foundation, November 2010. Видете и: Marija Jovanovic, *The Essence of Slavery: Exploitation in Human Rights Law*, 20 *Human Rights Law Review* 3 (2020).

⁹ Elif Celik, *The role of CRPD in rethinking the subject of human rights*, 21 *The International Journal of Human Rights* 7 (2017) с. 933-955.

¹⁰ Rohit Malpani, *Legal Aspects of Trafficking for Forced Labour Purposes in Europe*, ILO Working Paper, January 2006, с. 4.

¹¹ Советот на Европа, *Појаснителен извештај кон Конвенцијата за дејствување против трговијата со луѓе на Советот на Европа* (2005), пасус 83. Видете и: Директива 2011/36/ЕУ на Европскиот парламент и на Советот од 5 април 2011 г. за спречување и сузбивање на трговијата со луѓе и заштита на нејзините жртви, со која се заменува Рамковната одлука на Советот 2002/629/ПВР, член 2(2) и УНОДК, *Подготвителни работи за преговорите за изработка на Конвенцијата против транснационалниот организиран криминал на Обединетите Нации и нејзините протоколи* (2006).

¹² Агенција за темелните права на Европската Унија, *Тешка трудова експлоатација: работници кои се движат низ или во Европската Унија, обврските на земјите и правата на жртвите* (2015). Достапно на <https://fra.europa.eu/en/news/2015/zero-tolerance-severe-forms-labour-exploitation-needed-fra-study-says>.

Криминализација на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација

9. Членот 18 од Конвенцијата настојува трговијата со луѓе да се третира како кривично дело. Постоенето на закони со кои се криминализира трговијата со луѓе игра важна превентивна улога, којашто се зајакнува, меѓу другото, кога законот предвидува и соодветни казни и кога истиот може веднаш да се спроведе во дело од страна на практичарите, обвинителите, и судиите. Во тој поглед, а особено во контекст на трудовата експлоатација, сеопфатните, деталните и јасни дефиниции на кривичното дело добиваат суштинска важност.

10. Покрај тоа што ја криминализираат трговијата со луѓе, некои договорни страни ја забрануваат и принудната работа во своите кривични закони, а ја вклучуваат и во своите трудови закони. Државите треба да поведат сметка толкувањето на тоа што претставува трудова експлоатација заради утврдување на кривично дело трговија со луѓе да биде доследно со стандардите што се содржат во трудовото право. Државите треба редовно да си го ажурираат законодавството, во светло на новите докази за трговијата со луѓе заради трудова експлоатација во рамките на својата територија, за да ги пополнат евентуалните правни јазови.

11. Само неколку договорни страни на Конвенцијата ја имаат дефинирано „експлоатацијата“ во своите национални закони, додека пак другите ја дефинирале „трудова експлоатација“ во контекст на трговијата со луѓе.¹³ Државите треба да ги дефинираат параметрите на поимот **експлоатација** или во закон или преку насоки, со цел да се избегне недоследност во толкувањето и правна неизвесност. Со овие дефиниции треба да се опфатат сите облици на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, вклучително и куќната помош и слугување.

12. Разграничувањето на аспектите на „**принуда**“, кој е еден од елементите за правното дефинирање на трговијата со луѓе, е суштински важно за разбирање на факторите кои лежат во основата на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација. Наместо да користат директни закани или сила, трговците со луѓе често пати ги присилуваат работниците да се потчинат на злоупотребувачките работни услови преку суптилни средства на принуда, како што се заканите дека нема да им ја исплатата платата, или кога навистина нема да им ги исплатат платите, или пак искористувањето на ранливоста, како што се нерегулираниот имиграциски статус или немањето средства за издршка. Во случајот *Чаудари и други против Грција*, каде Европскиот суд за човековите права за прв пат констатира повреда на членот 4 на Европската конвенција за човековите права во поглед на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, Судот сметаше дека кога работодавачот ја злоупотреба својата моќ или ја искористува ранливоста на своите работници со цел да ги експлоатира, тогаш тие несе нудат себеси доброволно за работа.¹⁴ Судот, понатаму, сметаше дека ограничувањето на слободата на движењето не претставува *sine qua non* услов за утврдување дали ситуацијата претставува принудна работа или трговија со луѓе, бидејќи ситуација на трговија со луѓе може да постои и покрај слободата на движење на жртвата.¹⁵ Државите треба да го усогласат поимањето на **злоупотребата на ранливоста**, што е еден од елементите на правното дефинирање на трговијата со луѓе, со поимот од Конвенцијата. Злоупотребата на ранливоста, како што се дефинира во Конвенцијата, опфаќа секаква злоупотреба на ранливост, било физичка, психолошка, емоционална, семејна,

¹³ ГРЕТА, Збирка на добри практики за решавање на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, ГРЕТА(2020)08, с. 5-7.

¹⁴ *Choudury and Others v. Greece* (жалба бр. 21884/15), пресуда од 30 март 2017 г., пасус 96.

¹⁵ Исто, пасус 123.

социјална или економска. Тоа што тргуваното лице се согласило со **намерата да биде експлоатирано**, кога биле употребени злоупотребувачки средства во случај на возрасни лица (употребата на средство е безначајна во случај на деца), треба изречно да се наведе во националните мерки со кои се криминализира трговијата со луѓе, затоа што лицата кои се изложени токму на трудовата експлоатација може свесно да ја прифатат својата експлоатација бидејќи немаат алтернатива за да заработат за живеачка, или пак, бидејќи ситуацијата не ја доживуваат како експлоатација. Навистина, согласноста е важен фактор во различните фази на случаите на трговија со луѓе, на пример: ако тргуваните лица одбиваат да се самоидентификуваат како жртви бидејќи сметаат дека се согласиле на експлоатацијата; кога се донесува одлука дали се спроведе истрага и да се гони случај на трговија со луѓе кога лицето очигледно се согласило на експлоатацијата; кога се одредува казната за сторителите, а постојат тврдења дека жртвата дала согласност.¹⁶ Со изречно кажување во законот дека не е важна согласноста со намерата за експлоатација може да се подобри спроведувањето на одредбите за сузбивање на трговијата со луѓе, а на тргуваните лица да им влее поголема доверба самите да се пријават во НВО и на државните органи.

13. Практичарите во голем број држави наидуваат на големи потешкотии во одредувањето на тоа што се лоши работни услови, а што се ситуации кои може или треба да се истражат или гонат како кривични дела на трговија со луѓе. Одредени толкувања на судовите за тоа што претставува трговијата со луѓе заради трудова експлоатација може да доведат до ослободителни пресуди или до тоа случајот да се третира како повреда на трудовото право, или пак експлоатација која нема елементи на трговијата со луѓе. На сличен начин, одредени толкувања на тоа што претставува „експлоатацијата“ од страна на органите надлежни за идентификување на тргуваните лица може да доведат до тоа на жртвите да им се ускрати таквото препознавање и пристапот до помош, правни лекови и заштита. Затоа, донесувањето на **насоки** специфични за секоја земја со кои ќе се појасни делокругот и значењето на „трудова експлоатација“, како и нивната примена во контекст на трговијата со луѓе, може да им помогне на полициските службеници, трудовите инспектори, обвинителите, судиите и другите актери што може да бидат вклучени во спречувањето, откривањето и сузбивањето на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација.¹⁷

¹⁶ Видете: УНОДК, Тематски приказ, Улогата на согласноста во Протоколот за трговијата со луѓе, Обединети Нации, Виена, 2014. Достапно на: www.unodc.org/documents/human-trafficking/2014/UNODC_2014_Issue_Paper_Consent.pdf

¹⁷ За пример на насоки специфични за земјите, видете: Збирка на добри практики за решавање на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, с. 6-7.

Криминализирање на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација

- o Дефинирајте ги параметрите на поимот експлоатација или во закон или преку насоки, со цел да се избегне недоследност на толкувањето и правна неизвесност;
- o Усогласете го поимот на злоупотребата на ранливоста што го користите во националното законодавство со начинот на кој се поима во Конвенцијата, а што опфаќа секој вид на злоупотреба на ранливоста, било да е физичка, психолошка, семејна, социјална или економска;
- o Изречно наведете во законот дека не е важна согласноста со намерата за експлоатација;
- o Редовно ажурирајте го законодавството, во светло на новите докази за трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, за да ги пополните правните јазови.

Политичка и институционална рамка

14. Член 29(2) од Конвенцијата им налага договорните страни да преземат мерки со кои ќе се осигури координацијата на националните политики и дејства против трговијата со луѓе, вклучително и преку воспоставување на конкретни координативни тела. Навистина, без координирана и сеопфатна институционална рамка на поддршка, напорите за решавањето на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација ќе останат расцепкани и неделотворни. Бидејќи принудната работа и трговијата со луѓе се прашања кои може да потпаднат под надлежност на различни министерства, координацијата на политиките е од суштинско значење. Државите треба да основаат **мултидисциплинарни оперативни групи или работни групи** што ќе бидат надлежни за координирање и раководење на националните дејствија за сузбивање на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, како и за справување со конкретни проблеми и случаи. Мултидисциплинарниот, интегриран приод со кој ќе се вклучат сите релевантни организации овозможува споделување на информации и разузнавање, а и им дава можност да се дополнуваат една со друга и да ги комбинираат своите различни улоги и мандати (видете и пасус 22).¹⁸ Мултидисциплинарната соработка треба, како минимум, да ги вклучува претставниците на релевантните министерства и регионалните власти, агенциите за извршување на законот, трудовите инспектори, организациите на работодавачите, синдикатите и организациите на граѓанското општество. Во други релевантни актери спаѓаат општинските власти, организациите на мигрантите и деловните субјекти. Кога е возможно и соодветно, тргуваните лица треба да се охрабруваат да одиграат улога во осмислувањето и следењето на мерките.

¹⁸ Видете: Владата на Холандија, Прирачник за експерти за мултидисциплинарна соработка во сузбивањето на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација (2016) Глава I. Достапно на: <https://www.government.nl/documents/publications/2016/01/18/manual-for-experts-on-multidisciplinary-cooperation-against-trafficking-in-human-beings-for-labour-exploitation>.

15. Националните стратегии или акциски планови за сузбивање на трговијата со луѓе треба да бидат сеопфатни и да содржат конкретни мерки за решавање на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација. Владите треба да преземат целосно учество, одговорност и отчетност во дефинирањето на целите, спроведувањето на активностите и постигнувањето на резултатите на акциските планови.¹⁹ Треба да се применува учеснички приод, почнувајќи од подготвителните фази, преку вклучување на релевантните засегнати страни, меѓу кои и трудовите инспектори, синдикатите и организациите на граѓанското општество. Стратегиите и акциските планови треба да предвидат истражување и прибирање на податоци со цел мапирање на размерот на појавата и идентификување на секторите и целните групи што се во ризик; анализирање на законската рамка и судската пракса; превентивни мерки, вклучувајќи ги и мерките за решавање на побарувачката; специфична помош и заштитни мерки за жртвите; рамка за следење и оценување; како и конкретни буџетски дотации за нивно спроведување.²⁰

Мултидисциплинарна соработка во сузбивањето на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација

- o Воспоставете мултидисциплинарни оперативни групи или работни групи кои ќе работат на политички и оперативни прашања;
- o Искористете ги различните улоги, задолженија и приоди што ги имаат различните организации;
- o Споделувајте информации и разузнавање;
- o Организирајте мултидисциплинарни обуки и размена на експертиза;
- o Спроведувајте заеднички инспекции и посети.

16. Државите исто така треба да воспостават и **Национален механизам за упатување** (НМУ) заради откривање, идентификување и помагање на лицата кои биле тргувани за различни облици на експлоатација, вклучувајќи ја и трудовата експлоатација, во кој улогите и задолженијата на сите релевантните актери, вклучувајќи ги и трудовите инспектори и синдикатите, се јасно дефинирани (видете пасус 51 и понатаму). Структурите на координација и соработка треба да се воспостават во, и да се спроведуваат врз основа на, таквиот механизам.

Мандатот на трудовите инспектори во решавањето на трговијата со луѓе

17. За потребите на ова Упатство, термините трудови инспекторати и трудови инспектори се користат за означување на сите оние органи и институции, како оние општите така и специјализираните, коишто се надлежни да ја осигурат примената на трудовото законодавство на работното место.²¹ Иако најважната функција на трудовите инспектори е да се осигури почитување на националното трудово право,²² трудовите инспектори може да одиграат клучна превентивна,

¹⁹ ИЦМПД, Насоки за развивање и спроведување на сеопфатен национален одговор за сузбивање на трговијата со луѓе (2008).

²⁰ МОТ, Зајакнување на дејствијата за сузбивање на принудната работа (Меѓународна конференција на трудот, 103. седница 2014) ILC.103/IV/1, пасуси 59-64.

²¹ За пример на организациски структури и задолженија на различните национални трудови инспектори, видете: ГРЕТА, Збирка на добри практики за решавање на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, с. 11-15.

²² Видете: Конвенцијата за трудовата инспекција на МОТ бр. 81 од 1947 г. и Конвенцијата за трудовата инспекција (земјоделство) на МОТ бр. 129 од 1969 г.

GREТА(2020)12

советодавна и извршителна улога во сузбивањето на трговијата со луѓе. При извршувањето на своите функции, можно е трудовите инспектори да најдат на ситуации на трговија со луѓе / принудна работа на работното место или на ситуации кои укажуваат на ризик од експлоатација. Со оглед на нивните задолженија, трудовите инспектори се во добра положба да се вклучат во мерките за сузбивање на трговијата со луѓе, вклучувајќи и превенција, идентификација на тргуваните лица, како и истражување на сомнителните случаи на трговија со луѓе.

18. Трудовите инспектори обично имаат овластување слободно да влезат, во кое било време од денот или ноќта, на секое работно место што подлежи на инспекција, без претходна најава. Тие може слободно да водат распит, а особено да разговараат со работниците насамо, да прегледуваат документи и да земаат примероци. Трудовите инспектори имаат овластување да издаваат наредби заради исправање на недостатоците, и да одлучат дали е соодветно да се издаде опомена и совет, или пак да се поведе или препорача поведување на постапка.²³ Ним, понатаму, треба да им биде дозволено да им ги предочат на надлежните органи оние повреди на законот или злоупотреби кои не се конкретно опфатени со постојните законски одредби и треба да се вклучат во процесот на водење расправи за недостаточните норми.²⁴ Освен тоа, од трудовите инспектори се бара да ги истражат сите жалби кои се однесуваат на повредите на законите за трудот, без при тоа да го обелоденат изворот на жалбата, со што ќе ги охрабрат тргуваните лица да истапат. Соработката со, и раното вклучување на, социјалните партнери, вклучувајќи го и граѓанското општество и специјализираните служби за заштита на жртвите (видете и пасус 53), како и претставниците на синдикатите и на персоналот, е главна алатка во идентификувањето на повредата на законот и осигурување на неговото почитување.

Главните функции на трудовите инспектори што се од важност за сузбивањето на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација

- o Да го обезбедат почитувањето на трудовото право: спречување на повредите на законот, извршување на трудовото право, прибирање податоци за нивоата на сообразност во различните сектори;
- o Да советуваат и информираат: промовирање на трудовите стандарди, давање обуки, учество во информативни кампањи, предлагање на подобрувања на законот и политиките;
- o Заштита: преку директни контакти со работниците, информирање за правата и начини на кои може да се дојде до помошта, откривање на можни жртви на трговијата со луѓе и нивно упатување до помошта.

19. Во поглед на трговијата со луѓе, трудовите инспектори често немаат јасен мандат. Прво, бидејќи во голем број земји трговијата со луѓе е кривично дело кое првенствено го истражува полицијата. Второ, можно е делокругот на системот на трудовата инспекција да не ги опфаќа секторите во кои се случува трговијата со луѓе, како што се куќната помош и секс-индустријата. Можно е да постои и јаз помеѓу законските одредби и нивната примена во пракса. За на

²³ Конвенција за трудовата инспекција на МОТ бр. 81 од 1947 г., член 3. Видете и: МОТ, Зајакнување на дејствијата за сузбивање на принудната работа (Меѓународна конференција на трудот, 103. седница 2014) ILC.103/IV/1.

²⁴ Видете: Beate Andrees, *Forced labour and human trafficking: a handbook for labour inspectors*, ILO (2008), с. 3; GREТА: Збирка на добри практики во решавањето на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, с. 11-15.

трудовете инспектори им се обезбеди мандат за сузбивање на трговијата со луѓе потребна е политичка волја за зајакнување на системот на трудовата инспекција во целина, преку зголемување на бројот на инспекторите и нивно снабдување со соодветни ресурси.²⁵

20. Мандатот на трудовите инспектори треба да се прошири така што изречно да ја опфати и трговијата со луѓе заради трудова експлоатација. Во мандатот треба да спаѓа и откривање и пријавување на таквите случаи на секое место каде што се изведува работа, вклучувајќи ги и домаќинствата и неформалниот сектор, без оглед на административниот статус на работниците или видот на договорот што постои помеѓу работникот и работодавачот. Мандатот на трудовите инспекторати, понатаму, треба да вклучува и идентификување на неправилните процеси на врбување, вклучително и во поврзаните деловни субјекти. Ваквиот мандат треба цврсто да се вгради во националните закони и административните прописи. Може да се изработат и детални насоки за тоа како треба да се постапи кога трудовите инспектори ќе откријат можен случај на трговија со луѓе, на пример, преку меморандум на разбирање, акциски план или внатрешен указ.²⁶

21. Државите треба да преземат мерки со кои ќе се осигури ефективна **соработка и координација** помеѓу актерите вклучени во сузбивањето на трговија со луѓе,²⁷ вклучително и спроведување на оперативна соработка и создавање на **заеднички инспекциски тимови** помеѓу трудовите инспекторати и другите агенции (на пример, полицијата, даночните органи, социјалните служби, синдикатите). Спроведувањето на заедничките инспекции овозможува да се примени мултидисциплинарен приод и да се здружат информациите, со што ќе се подобри ефективноста на работата.

Начелото на „заштитен сид“

- о Заштитниот сид претставува јасна поделба, во правото и во пракса, помеѓу поднесување жалба до релевантното национално тело и постапките поврзани со имиграција. Поднесувањето на жалбата не смее да доведе до одмазда врз недокументираните работници во однос на нивниот имиграциски статус. Тоа подразбира заштита од глоби и други управни санкции, гонење за кривични дела поврзани со имиграцијата, апсење, притворање и протерување.
- о Начелото на заштитен сид треба да се применува, исто така, и при рутинските трудови инспекции, коишто не се вршат поради дојава од работниците, туку кои инспекциските тела ги изведуваат по редовен пат.

работници на ПИКУМ

22. Истовремено, суштински е важно да се поведе сметка недокументираните странски работници да може да ја пријават својата положба без да се најдат во ризик, макар и хипотетички, некој да ги пријави кај имиграциските органи. Преку создавање на **„заштитни сидови“**,

²⁵ Beate Andrees, Forced labour and human trafficking: a handbook for labour inspectors, ILO (2008), с. 13.

²⁶ За примери, видете: GREТА, Збирка на добри практики за решавање на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, с. 11-15.

²⁷ Видете: МОТ, Зајакнување на дејствијата за сузбивање на принудната работа (Меѓународна конференција на трудот, 103. Седница 2014) ILC.103/IV/1; МОТ, Протоколот од 2014 г. кон Конвенцијата за принудна работа бр. 29 од 1930 г.

GRETA(2020)12

државните органи и актерите од приватниот сектор не би требало да ги споделуваат личните податоци на недокументираните мигранти со имиграциските органи заради контрола на имиграцијата и извршување на законот.²⁸ Навистина, кога улогите и задолженијата на трудовите, полициските и имиграциските органи не се јасни, недокументираните мигрантски работници може да станат нерешителни дали да споделат информации од страв да не бидат протерани. Затоа, многу е важно да се разграничат улогите на различните агенции. Доколку трудовите инспектори ја вршат и функцијата на проверка на недокументираните мигранти, тоа може да ја поколеба довербата на работниците, особено оние со нерегулиран статус, коишто се во ризик од депортирање или санкционирање. Кога законодавството не ги појаснува улогите и задолженијата, таквиот јаз треба да се надополни преку Националниот акциски план, Националниот механизам за упатување, или некој конкретен меморандум на разбирање. Главната цел на инспекцискиот систем треба да остане заштитата на правата и интересите на сите работници, и подобрување на нивните работни услов.²⁹ Во тој поглед, Платформата за меѓународна соработка за недокументираните мигранти (ПИКУМ) има подготвено „Насоки за изработка на ефективни жалбени механизми за недокументираните мигрантски работници“.³⁰

23. Во **методите и техниките на инспекцијата** коишто се релевантни за трудовата експлоатација и коишто трудовите инспектори треба да ги применуваат, како самостојно така и во соработка со другите актери, спаѓаат разговори и непосредни набљудувања, проверка на документи, наложување да се постават известувања, како и инспекција на материјали и супстанции што се користат на работното место.³¹ Сите инспекции и други дејствија што ги преземаат трудовите инспектори, полицијата, или кој било друг субјект или организација, треба да го земат предвид, и во однос на него да се прилагодат, можниот ризик од одмазда која работниците може да ја претрпат од своите работодавачи откако ќе помине инспекцијата. Ризикот може да се ублажи преку дискретно ширење на информации за дежурни инфо-линии или други доверливи начини за известување на надлежните органи за постоењето на експлоатирачката ситуација или практика.

24. На трудовите инспекторати треба да им се доделат потребните **човечки, финансиски и материјали ресурси** за да се осигури ефективноста во нивото делување.³² Иако во секторите што се карактеризираат со висок ризик од непријавување на работниците и трудова експлоатација може да се основаат специјализирани трудови инспекторати, сепак, сите трудови инспекторати треба да поминат обука за откривање на показателите за трговијата со луѓе / принудна работа. Трудовите инспекторати треба да бидат опремени да може да ги препознаваат особеностите и трендовите на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација долж синцирот на снабдување, и треба да воспостават системи за управување со ризик преку кој ќе се следи и открива оваа појава.

28 Видете: ЕКРИ, Општа препорака за политиките бр. 16 за заштита на мигрантите со нерегулиран престој од дискриминација (CRI(2016)16), с. 13.

29 Видете, меѓу другото: МОТ, Трудова администрација и трудови инспектори (Меѓународна конференција на трудот, 100. Седница 2011 г.) ILC.100/V, пасус 304; МОТ, Трудовата инспекција во Европа: Непријавена работа, миграција, трговија со луѓе (2010) ЛАБ/АДМИН Работен документ бр. 7, с. 6 и 30.

30 Достапно на: <https://picum.org/press-release-european-labour-authority-new-agency-should-address-labour-rights-of-undocumented-workers/>.

31 Beate Andrees, Forced labour and human trafficking: a handbook for labour inspectors, ILO (2008), с. 21.

32 Како разумно мерило МОТ смета дека бројот на трудовите инспектори во однос на работниците треба да биде близу 1/10.000 во индустриските пазарни економии; 1/15.000 во економиите што се индустријализираат; 1/20.000 во економиите во транзиција; и 1/40.000 во помалку развиените земји. Видете, на пример: МОТ, Комитет за вработување и социјална политика, Стратегиите и практиките за трудовата инспекција (2006) GB.297/ESP/3, пасус 13. Следнава е формулата за пресметување на бројот на инспектори на 10.000 вработени лица во одредена земја: бројот на трудовите инспектори / бројот на вработените лица кои подлежат на трудовата инспекција x 10.000.

Заштита на правата на тргуваните лица за време на инспекцијата

- o Обезбедете системски, мултидисциплинарни и практични обуки за трудовите инспектори за трговијата со луѓе заради трудова експлоатација и за тоа како да комуницираат со тргуваните лица преку приод насочен кон жртвата и заснован на човековите права;
- o Водете доверливи разговори со работниците, ангажирајте и толкувачи и културни медијатори;
- o Водете сметка сите инспекции и сите други дејствија што ги преземаат трудовите инспектори, како и сите други актери вклучени во заедничките инспекции, да бидат урамнотежени во однос на можниот ризик од одмазда со кој работниците може да се соочат од своите работодавачи откако ќе помине инспекцијата;
- o Водете сметка во секое време во текот на заедничките инспекции и по нив да постои заштитен ѕид помеѓу трудовите и имиграциските органи така што сите работници, вклучувајќи ги и недокументираните работници, да може да се чувствуваат безбедни да истапат и да поднесат жалба.

Обука и подигање на свеста за трговијата со луѓе заради трудова експлоатација

25. Обуката е од суштинско значење за подигање на свеста за специфичностите на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација и нејзините модалитети, како и за опремување на релевантните практичари со вистинските алатки за спречување, откривање и сузбивање на ова појава.

26. Обуките треба систематски да се интегрираат во **редовното образование** на различните групи стручни работници, и на редовни интервали треба да се спроведува и процена на ефектот. Покрај трудовите инспектори, другите стручни лица кои треба да поминат таква обука се и даночните и царинските органи, полициските службеници, обвинителите, судиите, граничните служби, миграциските службеници, конзуларниот персонал, социјалните работници, претставниците на локалните/општински власти, НВО, синдикатите, приватните агенции за вработување и компании.

27. **Мултисекторските и мултидисциплинарните обуки** имаат и дополнителна придобивка. Кога во обуката ќе се вклучат стручни лица од различни агенции, се создаваат оптимални услови за размена на искуства, градење доверба и основање мрежи за решавање на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација преку соработка. Обуките може да содржат и показни вежби **засновани на симулации** за да се зајакнат капацитетите на земјите да ги препознаат и да им помогнат на тргуваните лица преку нов, мултинационален и мултисекторски приод.³³

28. **Подигањето на свеста** за трговијата со луѓе заради трудова експлоатација и правата на тргуваните лица е од голема важност бидејќи сè уште голем број луѓе немаат познавања за оваа појава. Кампањите и настаните за подигање на свеста може да бидат насочени кон општа-

³³ Видете, на пример: Симулациска обука на ОБСЕ. Информациите се достапни на: <https://www.osce.org/cthb/simulation-based-training>.

GRETA(2020)12

та јавност, деловниот сектор, засегнатите страни во конкретни сектори што се сметаат за ризични, како и релевантните стручни лица, вклучувајќи ги и полицијата, трудовите инспектори, даночните службеници, обвинителите и судиите. Онлајн- и офлајн-кампањите може по својата природа да бидат општи, или пак, да се фокусираат на конкретни проблеми, на пример, трудова експлоатација во синџирот на снабдување, улогата на приватните агенции за врбување и лиценцирање на компаниите во трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, правата на тргуваните лица и нивното реинтегрирање на пазарот на трудот.

29. Подигањето на свеста останува клучната алатка за превенција, особено кога е целно насочено и директно ги вклучува групите во ризик, на пример, во училишта, заедниците, агенциите за вработување, т.н. „дроп-ин“ центри и работните простории. Мобилните единици, трудовите инспектори, културните медијатори и организациите на граѓанското општество може да одиграат клучна улога во досегнувањето до ранливите популации, па затоа треба да им се доделат соодветни ресурси за да го сторат тоа. Освен тоа, позитивни резултати може да се постигнат и преку масовни кампањи во кои информациите ќе се соопштуваат на повеќе јазици преку најразновидни канали на комуникација, вклучително и на аеродромите и долж сообраќајниците.

30. Подигањето на свеста треба да се заснова на истражувања и да се воведо во образованието и курсевите за обука, вклучително и оние што се наменети за ранливите групи. Во обуката треба да се нагласат ризиците и ефектите од трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, како и правата на тргуваните лица. Треба да се поттикнува ширењето на информации, на пример, преку летоци, видеа, реклами, јавни конференции и информативни работилници, при што треба да се избегнува зацврстувањето на родовите стереотипи и претпоставки за ранливоста и посредништвото на тргуваните лица.

31. Државите треба да направат **процена на ефектот** од овие кампањи за подигање на свеста за да се оцени дали се зголемиле познавањата и дали се сменило однесувањето на целните групи, за да може да се планираат идните кампањи и другите активности врз основа на конкретни докази и податоци. Процената може да се направи, меѓу друго, во форма на интервјуа или онлајн анкети.

Насочена превенција за ризичните групи

32. Конвенцијата им налага на договорните страни да донесат и/или да зајакнат ефективни политики и програми за спречување на трговијата со луѓе, особено за лицата што се во ризик да бидат тргувани. Одредени групи на населението се склони на поголем ризик, со оглед на тоа што ранливоста на експлоатацијата и трговијата со луѓе е одредена од комбинација на фактори, повеќето од кои се структурни и се поврзани со социјалните, економските, трудовите и имиграциските политики.

33. Личната ранливост уште повеќе се влошува кога луѓето се изолирани – било физички или социјално – и не се организираат или застапуваат колективно.³⁴ Мигрантските работници, куќните помошници (вклучително и во дипломатските домаќинства), барателите на азил, корисниците на меѓународна или некој друг вид заштита, како припадниците на обесправените етнички малцинства, се особено ранливи на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација.

³⁴ МОТ, Зајакнување на дејствијата за сузбивање на принудната работа (Меѓународна конференција на трудот, 103. седница 2014) ILC.103/IV/1, пасус 91.

34. Проширувањето на делокругот на **трудова заштита на сите сектори на економијата**, вклучително и куќната помош, нерегулираните сектори, неформалната економија и недокументираните работници е суштински важно за заштитата на ранливите работници од експлоатација, како и за потиснување на побарувачката (видете пасус 40 и понатаму). Трудовото законодавство и инспекциите на работното место, вклучително и во однос на здравјето и безбедноста, почитувањето на трудовите стандарди и даночните закони, играат важна улога во одвраќањето на случаите на трговија со луѓе заради принудна работа и препознавањето на можните тргувани лица.

35. Ефективното уредување на понудата на трудот и работничките права,³⁵ вклучително и заштитата на правото на работниците да се здружуваат во синдикати, се исто така важни за спречувањето на трговијата со луѓе. Слободата на здружување и ефективното признавање на правото на колективен договор се едни од начелата и правата кои државите се обврзаа да ги почитуваат и да ги промовираат согласно Декларацијата за темелните начела и права на работа на МОТ од 1998 г.³⁶

36. **Иницијативите за социјално и економско оснажување** може да ја зголемат индивидуалната и колективната отпорност кон трговијата со луѓе заради трудова експлоатација. Во овие иницијативи спаѓаат можности и програми за вработување, пристап до упис во книга на родени и лични исправи, пристап до развојни програми и образование на мајчин јазик, како и обезбедување здравствена заштита, правно советување и психолошка, но и материјална поддршка. Покрај тоа, овие иницијативи треба да содржат и кампањи со кои ќе се зајакне способноста на работниците да пристапат до своите права, особено преку заштита на правото да се организираат.

37. Во превентивни мерки спаѓа пристапот до достоинствена работа во сопствената татковина и обезбедување **информации за мигрантските работници**, како пред така и по нивното заминување, така што да може да донесат информирана одлука за своето мигрирање, како и воспоставување на **дроп-ин центри** за недокументираните мигрантски работници во земјите на одредиште, каде што може да добијат советување бесплатно и анонимно.

38. Немањето **редовни мигрантски канали** може да ги доведе раселените лица и мигрантите во состојба на ранливост, со што ќе станат плен на експлоатирачките практики, без оглед дали нивното врбување било организирано преку посредник или агенција во земјата на потекло.³⁷ Затоа, превенцијата треба да се зајакне преку донесување на закони, или пак поедноставување на постојните закони, за низа области поврзани со имиграцијата и трудот, вклучително и прописи за вработување на куќните помошници, мерки за спречување на злоупотребата на куќните помошници во дипломатските домаќинства, прописи за слободата на мигрантските работници да пристапат на пазарот на трудот без да бидат врзани за определен работодавач, како и за правото да заминат кај нов работодавач без согласност од претходниот работодавач, како и за уредување на работата на приватните агенции за врбување.

³⁵ Видете, меѓу другото: Европската социјална повелба и Конвенциите на МОТ бр. 29, 87 и 98.

³⁶ Декларацијата за темелните начела и права на работа (1998) на МОТ сосема јасно кажува дека правата загарантирани со осумте темелни Конвенции на МОТ во однос на слободата на здружување и колективен договор, правата кои се однесуваат на елиминирање на детската и принудна работа, и на дискриминацијата на работното место се универзални права.

³⁷ Видете: Мултилатералната рамка за трудовата миграција (2006) на МОТ, во која се поставени необврзувачките начела и насоки за приод заснован на права кон трудовата миграција.

Превенција: решавање на ранливоста

- o Проширување на делокругот на трудовата заштита на сите сектори на економијата, вклучително и куќните помошници, нерегулираните сектори и недокументираните работници;
- o Ефективно уредување на понудата на трудот и работничките права, вклучително и заштитата на правото на работниците да се здружуваат во синдикати;
- o Пристап до достоинствена работа и социјална заштита;
- o Обезбедување информации за мигрантските работници;
- o Воспоставување дроп-ин центри за недокументираните мигранти;
- o Воспоставување редовни канали за миграција;
- o Пристап до правно задоволување во случај на прекршување на правата.

Мерки за обесхрабрување на побарувачката, вклучително и преку јавно-приватни партнерства, јавни набавки и барања за известување на синџирот на снабдување

39. Конвенцијата на договорните страни им ја наметнува обврската да донесат законодавни, административни, образовни, социјални, културни и други мерки за да се обесхрабри побарувачката на услугите од жртвите на трговијата со луѓе, особено од жените и децата. Членот 6 од Конвенцијата содржи список на минимум мерки, вклучително и истражување на најдобрите практики, методи и стратегии, употреба на медиумите за подигање на свеста, насочени информативни кампањи, и образовни програми за децата со кои се промовира родовата еднаквост и човечкото достоинство. Конвенцијата исто така содржи и одредба со која ги поттикнува договорните страни да го криминализираат свесното користење на услугите од жртва на трговијата со луѓе, како начин да се потисне побарувачката којашто е двигател на трговијата со луѓе (член 19).

40. Мерките за обесхрабрување на побарувачката треба да се насочени кон **работодавачите** (вклучувајќи ги и државните институции), **потрошувачите**, како и **третите страни** (на пример, агенциите за врбување, превозниците) и истите може да ги спроведуваат државата, деловните субјекти и организациите на граѓанското општество.³⁸ Како дел од нивните заложби за намалување на побарувачката, државите треба да го криминализираат користењето на услугите од жртвите на трговијата со луѓе кога се знае дека лицето е жртва. Понатаму, државите треба да донесат мерки за подобрување на работните услови во секторите кои се склони да користат работна сила од трговијата со луѓе, преку зајакнување и извршување на трудовите стандарди и прописи. Може да се преземат и мерки против експлоатацијата што се поврзува со миграциските процеси, вклучително и преку построго уредување на приватните агенции за врбување и вработување и подобра заштита на мигрантските работници. Ви другите мерки спаѓаат и иницијативите на приватниот сектор за решавање на трудовата експлоатација во синџирот на снабдување, како и делување на самите потрошувачи против производите направени од експлоатирани работници.³⁹

³⁸ Mike Dottridge, Emerging Good Practice by State Authorities, the Business Community and Civil Society in the Area of Reducing Demand for Human Trafficking for the Purpose of Labour Exploitation (2016). Достапно на: <https://rm.coe.int/16806846be>.

³⁹ ИКАТ, Спречување на трговијата со луѓе така што ќе се реши побарувачката (2014), с. 9.

41. Зајакнувањето на трудовите стандарди е клучниот елемент за обесхрабрување на побарувачката за работа и услуги од тргуваните лица. Кога трудовите стандарди постојано се следат и извршуваат, трошоците за нивното непочитување може да ги превагнат потенцијалните придобивки кои произлегуваат од експлоатирањето на лицата. Истовремено, тешките облици на експлоатација ќе се сметаат за кривично дело, што значи дека ефективно извршување на трудовите стандарди ќе има и превентивен и казнен ефект.⁴⁰ Државите треба да поведат сметка темелните начела и права на работа да бидат содржани и да се применуваат во националните закони и да се прошират врз сите работници, вклучувајќи ги и куќните помошници, без оглед на нивниот миграциски статус и кој било друг фактор, како и да постои механизам за нивно извршување.⁴¹ Државите, како минимум, треба да ги уредат основните работни услови, вклучително и работното време, безбедносните услови и правата на одмор.

42. Лиценцирањето на агенциите за врбување и вработување и следењето на нивните активности, во намера да се избегнат измамничките практики, е уште една алатка за спречувањето на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација. И навистина, измамничките практики на агенциите за врбување и вработување, вклучително и наплатата на надоместокот за врбување со која се задолжуваат работниците, или пак, неисплаќањето на минималната плата и придонесите за социјално осигурување, ѝ погодуваат на трговијата со луѓе. Државите треба да ги уредат и следат активностите на приватните агенции за врбување и вработување,⁴² кои делуваат како во формалните така и во неформалните сектори на економијата, како и оние што посредуваат во вработувањето на куќните помошници, а не да се потпираат на доброволното саморегулирање на работодавачката дејност. Кога самите држави делуваат преку некоја агенција за врбување, тие не треба да користат врбувачи кои не ги почитуваат локалните закони за трудот на земјата во којашто се врши врбувањето. Истата забрана треба да важи и за приватните компании и деловни субјекти.

43. На сличен начин, државите треба да ги следат работодавачите со седиште во земјите на ЕУ, кои врбуваат **работници што ќе се постават** во некоја друга земја на ЕУ, при што особено треба да обрнат внимание на ризичните сектори, во намера да се спречи економската експлоатација на овие работници.

44. Според Водечките начела за деловните субјекти и човековите права на ОН од 2011 г., државите треба да земат во предвид **паметен сплет на мерки** – национални и меѓународни, задолжителни и доброволни – за да ги поттикнат деловните субјекти да ги почитуваат човековите права. Надоврзувајќи се на овие Водечки начела на ОН, Комитетот на министри на Советот на Европа донесе Препорака Cm/Rec(2016)3 за човековите права и деловните субјекти. Препораката дава насоки за помош на земјите членки во спречувањето и правното задоволување на злоупотребата на човековите права што е поврзана со деловниот сектор, вклучително и во поглед на правата на работниците, а содржи и мерки за наведување на деловните субјекти да ги почитуваат човековите права и да бидат ревносни во однос на човековите права во сите свои дејности.⁴³ Државите треба да донесат национални акциски планови за спроведување на

⁴⁰ Видете: Shahrzad Fouladvand, "Decentering the prosecution-oriented approach: Tackling both supply and demand in the struggle against human trafficking" (2018) *International Journal of Law, Crime and Justice* 52: pp. 129-143.

⁴¹ Декларација за темелните начела и права на работа (1998).

⁴² Видете, на пример: МОТ, Приватни агенции за вработување: уредување, следење и извршување (2007); МОТ, Трговија со луѓе заради принудна работа: Како да се следи врбувањето на мигрантските работници (2006).

⁴³ Достапно на: <https://edoc.coe.int/en/fundamental-freedoms/7302-human-rights-and-business-recommendation-cmrec20163-of-the-committee-of-ministers-to-member-states.html>.

GREТА(2020)12

Водечките начела за деловните субјекти и човековите права на ОН, вклучувајќи и мерки за решавање на трговијата со луѓе, како, на пример, закони со кои се интегрира превенцијата на трговијата со луѓе во политиките за јавни набавки и промовирање на транспарентноста во синцирот на снабдување со цел да се овозможи надзор врз успешноста на компаниите да ја спречат трговијата со луѓе и трудовата експлоатација.

45. Владите имаат обврска да водат сметка сите државни организации да го избегнуваат поттикнувањето на побарувачката поврзана со трговијата со луѓе во контекст на нивното набавување на услуги и производи.⁴⁴ Државите треба, во фазата на планирање на **јавните набавки**, да утврдат кои производи и услуги се најмногу склони на злоупотреба на човековите права, вклучително и за трговијата со луѓе заради трудова експлоатација. Процена на ризикот игра клучна улога кога се оценува во колкава мера синцирите на снабдување со производи и услуги им се познати на државните органи како ранливи, поради што и им е потребен и поголем надзор преку подлабока ревност.⁴⁵ Државите може да состават јавно достапни списоци на високо ризични производи коишто стручните работници кои работата на набавките треба да ги земат предвид, како и лесно пристапни информативни бази на податоци коишто сите нивоа на власта ќе може да ги користат.

46. Би можело да се основаат и меѓуминистерски работни групи и работни групи за корпоративна општествена одговорност (КОО) во кои ќе членуваат сите засегнати страни, на пример, државата, компаниите, синдикатите и НВО, со цел да се зголеми освестеноста кај компаниите за нивната корпоративна одговорност да ги почитуваат човековите права во сите свои дејности во странство, како и во своите синцири на снабдување, но и за да се координираат и усогласат ваквите напори. Може да им се побара на деловните субјекти да ги обелоденат информациите за нивните производни процеси, како и јавно да известуваат за мерките што ги преземаат за **намалување на ризикот од трговијата со луѓе во нивните синцири на снабдување.**⁴⁶ Како минимум, компанијата мора да го мапира својот синцир на снабдување и да обезбеди информации за локацијата на производните погони, добавувачите што ги користи, и дали во некој од погоните се вработени мигрантски работници, за кои се знае дека се особено ранливи на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација. Понатаму, државите може да спроведат или да наложат независни контроли на синцирот на снабдување и да го следат работното место, и да поведат сметка компаниите да се повикаат на одговорност во случај на злоупотреба на човековите права, како преку гонење така преку казнување.⁴⁷ Обратно, државите може да воведат механизам за наградување на добрите практики кога компаниите ќе обелоденат информации поврзани со трговијата со луѓе и да воспостават гаранции, како што е доделување на договори и извозни кредити, со што се поткрепува нивната куповна моќ кај добавувачите.

47. Државите треба да поведат сметка сите повластени царински тарифи за увезените производи, вклучително и повластено намалување на редовните тарифи, да не се достапни и при-

⁴⁴ Mike Dottridge, *Emerging Good Practice by State Authorities, the Business Community and Civil Society in the Area of Reducing Demand for Human Trafficking for the Purpose of Labour Exploitation* (2016) c. 12.

⁴⁵ Модел на насоки за владини мерки за спречување на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација во синцирите на снабдување (2018), с. 25.

⁴⁶ За примери, видете: ГРЕТА, *Збирка на добри практики за решавање на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација*, с. 28-32.

⁴⁷ Видете, на пример: Olga Martin-Ortega, Opi Outhwaite and William Rook, "Buying Power and Human Rights in the Supply Chain: Legal Options for Socially Responsible Public Procurement of Electronic Goods" (2015) 19 *The International Journal of Human Rights* 3, с. 357-358.

менливи за производи коишто се добиени со трудова експлоатација.⁴⁸

48. Државите треба тесно да соработуваат со синдикатите, граѓанското општество и приватниот сектор за да ги решат основните причинители и придонесувачките фактори, вклучувајќи ги и општествените норми, кои овозможуваат виреење на експлоатирачките практики. **Приодот заснован на потрошувачите** подразбира етичко означување, меѓу другото, како што се рекламни кампањи и кампањи за подигање на свеста чијашто цел е да се поттикне купување на производи што носат ознаки „без експлоатација“. Во овој поглед, масовните медиуми играат голема улога во едуцирањето на јавноста и во зголемувањето на свеста за добрите практики.⁴⁹

Примери за мерки за намалување на побарувачката

- o Криминализирајте го користењето на услугите од жртвите на трговијата со луѓе кога е познати дека лицето е жртва;
- o Донесете мерки за подобрување на работните услови во секторите кои се склони да користат работна сила од трговијата со луѓе, преку зајакнување и извршување на трудовите стандарди и прописи;
- o Регултирајте ги / лиценцирајте ги агенциите за врбување и вработување;
- o Донесете закони коишто превенцијата на трговијата со луѓе ќе ја интегрираат во политиките за јавни набавки и со кои ќе се промовира транспарентноста во синџирите на снабдување;
- o Промовирајте ги јавно-приватните партнерства;
- o Ангажирајте ги НВО и синдикатите преку стратешки партнерства;
- o Поддржете потрошувачко дејствување против производите добиени со експлоатирачка работа.

Идентификација на жртвите и обезбедување на периодот на одлучување

49. Членот 10 од Конвенцијата им налага на договорните страни да донесат мерки за идентификување на жртвите.⁵⁰ Идентификацијата е од суштинска важност. Голем број од тргуваните лица не се идентификуваат себеси како „жртви“, ниту пак се свесни за правното значење на овој термин. Затоа, товарот на идентификувањето лежи врз надлежните органи. За да се изврши идентификацијата, договорните страни на Конвенцијата мора на своите надлежни органи да им обезбедат лица коишто ќе бидат обучени и квалификувани за спречување и сузбивање на трговијата со луѓе, како и за идентификување и помагање на тргуваните лица, вклучувајќи ги и децата, без оглед на нивното државјанство и имиграциски статус. Истовремено, специјализираните НВО, трудовите инспекторати и другите органи на трудот, синдикатите, како и културните и здравствените медијатори може значајно да придонесат во процесот на идентифи-

⁴⁸ Видете, на пример: MOT, Трудови одредби во трговските договори на Г7: Компаративна перспектива (2019), достапно на: https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_719226/lang--en/index.htm. Видете исто: Mike Dottridge, Emerging Good Practice by State Authorities, the Business Community and Civil Society in the Area of Reducing Demand for Human Trafficking for the Purpose of Labour Exploitation (2016) с. 14.

⁴⁹ MOT, Зајакнување на дејствијата за сузбивање на принудната работа (Меѓународна конференција на трудот, 103. седница 2014) ILC.103/IV/1.

⁵⁰ Понатаму, во случајот *Chowdury and Others v. Greece* (жалба бр. 21884/15), Европскиот суд за човековите права констатира дека согласно членот 4 од Европската конвенција за човековите права, државите имаат позитивна обврска да ги идентификуваат потенцијалните жртви на трговијата со луѓе.

GRETA(2020)12

кација, и треба да бидат вклучени во мулти-институционален напор за да се осигури дека ниту едно тргувано лице нема да остане неидентификувано. Ова е предвидено со член 10, согласно кој идентификацијата претставува процес на соработка помеѓу надлежните органи и релевантните организации за поддршка. Неоснованите застои во идентификувањето и упатувањето до помош може да доведат до повреда на правото на тргуваното лица на добие помош и заштита, но и да го зголеми ризикот од повторно тргување заради понатамошна експлоатација.

50. Со цел да се идентификуваат тргуваните лица, вклучително и оние заради трудова експлоатација, навремено, проактивно и доследно, државите треба да воспостават **Национален механизам за упатување** (НМУ) којшто ќе донесе формална процедура за идентификација – што може да биде во облик на Стандардни оперативни процедури – и да ги дефинираат улогите и задолженијата на сите вклучени актери. НМУ треба да се состои, меѓу другите, и од трудовите инспекторати и синдикатите, кои може да одиграат клучна улога да се помогне идентификацијата и поддршката на лицата што се тргуваат заради трудова експлоатација.

51. Клучен елемент на НМУ треба да биде осмислување и повремено ажурирање на **показателите** кои ќе им помогнат на трудовите инспекторати да проценат дали одредена ситуација може да се смета за трговија со луѓе заради трудова експлоатација. Единствени показатели ширум територијата, како и во сите сектори на вработување, дополнително ќе придонесат за подоследно откривање на експлоатирани ситуации и идентификацијата на тргуваните лица. Иако ваквите показатели може да се изработат во секоја земја поединечно и да се прилагодат на контекстот во кој работат трудовите инспектори, МОТ даде општи насоки и предложи еднаесет показатели на принудна работа.⁵¹

52. **Мултидисциплинарната природа** на процесот на идентификација треба да се зајакне, вклучително и по пат на поттикнување на редовни мулти-институционални инспекции во најризичните сектори, како и координирање на дејствијата откако ќе се појават претпоставените жртви. Улогите на различните актери вклучени во таквите мулти-институционални инспекции треба јасно да се дефинираат со меморандуми на разбирање или стандардни оперативни процедури. Како што беше наведено претходно во ова Упатство, од пресудна важност е на недокументираните мигрантски работници да им се овозможи да пријават својата состојба и/или да бидат идентификувани, без да се изложат на ризик, макар и хипотетички, некој да ги пријави кај имиграциските органи. Раното вклучување на НВО и организациите на граѓанското општество во процесот на идентификација може да одигра клучна улога мигрантските работници да ги разберат своите права.

53. Кога се спроведуваат инспекциите на локации каде што има висок степен на присуство на работници од одредено државјанство, инспекциските тимови треба да се состојат и од културни и здравствени медијатори, или придружни службеници од земјата на потекло на потенцијалните тргувани лица, коишто ќе помогнат во инспекцијата и ќе придонесат за нејзината ефективност.

54. Идентификацијата на едно лице како жртва на трговијата со луѓе не смее да зависи од присуството на елементите што се неопходни за оформување на кривичен случај или од сора-

⁵¹ МОТ изработи список на показатели на принудна работа, во кои спаѓаат и елементите што се среќаваат во дефиницијата на трговијата со луѓе, како и други показатели, од видот на ограничување на движењето, изолатија, физичко и сексуално насилство, задржување на личните исправи, задржување на платите, должничко ropство, злоупотребувачки работни и животни услови, како и претерана прекувремена работа. Видете: https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/publications/WCMS_203832/lang--en/index.htm.

ботката на лицето со органите за извршување на законот. Понатаму, правната ситуација на работникот или природата на работниот однос не смее негативно да влијае врз процесот на идентификација на жртвите. Секое лице кое покажува значи дека било подложено на елементите од дефиницијата на трговијата со луѓе (дејствија, средства и цел) треба да се смета за жртва на трговијата со луѓе.⁵² Телата што ја вршат идентификацијата на жртвите треба да применат оперативни показатели на трговијата со луѓе, **независно од кривичната истрага**. Веднаш штом ќе се појави основано сомневање да се верува дека лицето било тргувано, лицето треба да се информира за опциите што му стојат на располагање и да се упати на организациите кои даваат помош.

55. Идентификувањето на тргуваното лице е процес за кој е потребно време. Голем број од тргуваните лица, сепак, може да се најдат во ризик да бидат отстранети од територијата пред да се заврши нивната идентификација бидејќи се недокументирани или поинаку нерегулирано присутни во земјата каде што се експлоатираат. Член 13 од Конвенцијата предвидува, кога постои основано сомневање да се верува дека лицето било тргувано, државите да одобрат **период на одлучување** од најмалку 30 дена и да гарантираат дека, во текот на тој период, лицето нема да биде отстрането од територијата. Потенцијалните тргувани лица треба навремено и на јазик што го разбираат да се известат за нивните права и за процесот на идентификација, вклучително и за заштитата од протерување. Понатаму, периодот на одлучување треба да се одобри без оглед на тоа дали лицето соработува со надлежните органи.

56. Не навлегувајќи во потребата државите проактивно да се ангажираат на идентификација на лицата што се тргуваат заради трудова експлоатација, државите треба да преземат мерки за зголемување на отвореноста на тргуваните лица да се **самоидентификуваат** како такви. Според Агенцијата за темелните права, во овие мерки спаѓаат: реална можност за регулирање на жителскиот статус на лицето со кое се тргува и пристап до пазарот на трудот; обезбедување на насочени и прилагодени услуги на поддршка, вклучително и информации за нивните права; реални можности за добивање обесштетување и исплата на заостанатите плати; како и олеснување на пристапот до, како и безбедно и значајни учество во кривичните постапки.⁵³

57. Покрај НМУ, државите треба да формираат и **Прекуграничен механизам на упатување** (ПМУ) за да може на тргуваните лица да им се обезбеди сеопфатна помош во прекуграничните случаи во фазата на идентификација, прва помош и заштита, долгорочна помош и социјално вклучување, враќање и социјално вклучување, како и кривични и граѓански постапки. Со став 1 од членот 16 на Конвенцијата се наметнува обврска за договорната страна во која жртвата е државјанин или има право на постојан престој да го олесни и прифати враќањето, по можност, доброволно, на жртвата, без непотребно или неосновано одолжување. Таквото враќање, бидејќи не е секогаш без ризик, се изведува со должни обсири кон правата, безбедноста и достоинството на лицето. Воспоставени помеѓу земјите на потекло и земјите на одредите, ПМУ претставуваат инструменти кои ги дополнуваат, а не ги заменуваат НМУ.⁵⁴

⁵² Детето се смета за жртва дури и ако не било применето ниту едно од средствата од член 4(а) од Конвенцијата.

⁵³ ФРА, Тешка трудова експлоатација: движењето на работници во рамките на или кон Европската Унија. Обврските на државите и правата на жртвите (2015) с. 74.

⁵⁴ Видете, на пример: Сектор за еднакви можности – Претседателство на Советот на министри, Италија, и Меѓународен центар за развој на миграциска политика (ИЦМПД), Насоки за развој на прекуграничниот механизам на упатување за тргуваните лица во Европа: ПМУ-ЕУ (2010), достапно на: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/guidelines_for_the_development_of_a_trm_1.pdf и МОТ, Франција, Модел на прекуграничен механизам на упатување - ПМУ (2017), достапно на <http://www.iomfrance.org/tact/>.

Чекори во ефективната идентификација

- o Основајте Национален механизам за упатување во кој ќе се вклучат сите релевантни актери;
- o Обезбедете процесот на идентификација да биде мултидисциплинарен и да ги вклучува организациите на граѓанското општество уште во раната фаза;
- o Донесете специфични показатели за трговијата со луѓе заради трудова експлоатација за да им послужат на сите актери што може да дојдат во контакт со тргуваните лица (трудовете инспектори, полицијата, обвинителите, имиграциските и граничните органи, органите за азил, даночните органи, здравствените работници, организации на граѓанското општество, синдикатите, агенциите за врбување...);
- o Информирајте ги претпоставените жртви за нивните права и опциите што им се на располагање, како и за одредбата за неказнување, за да може да направат безбеден и информиран избор за тоа дали ќе соработуваат со надлежните органи;
- o Обезбедете идентификацијата на тргуваните лица зарад добивање помош и заштита да биде независна од нивното учество во кривичните постапки;
- o Водете сметка, кога постои основано сомневање да се верува дека лицето било тргувано, да му се одобри периодот на одлучување од најмалку 30 дена, во кој период нема да биде можно да се изврши ниту еден налог за протерување против лицето;
- o Основајте Прекуграничен механизам на упатување (ПМУ) за да обезбедите сеопфатна помош на тргуваните лица во прекуграничните случаи.

Мерки за помош на жртвите

58. Обврската да им се даде помош на лицата за кои постои „основано сомневање да се верува“ дека биле тргувани произлегува од член 12, ставовите 1 и 2, на Конвенцијата. Овие мерки се однесуваат на сите тргувани лица, без оглед на нивниот имиграциски статус, во текот на периодот на одлучување од најмалку 30 дена загарантиран со член 13 од Конвенцијата, пред доделување на дозвола за престој. Во член 12 се наведува список на мерки кои мора да се загарантираат со закон и, како минимум, опфаќаат услови на живеење со кои се обезбедува издршката на жртвата (вклучувајќи и соодветно и безбедно сместување, психолошка и материјална помош), пристап до итна медицинска помош, услуги на превод и толкување, советување и информирање, помош во застапувањето на правата на жртвата во кривичната постапка против сторителите, како и пристап до образование за децата. Договорните страни слободно може да определат и дополнителни мерки на помош.

59. Државите мора да обезбедат долгорочно, доследно и соодветно **финансирање** на помошта за тргуваните лица, независно од нивниот имиграциски статус. Во светло на скорешните трендови кои покажуваат покачување во бројот на случаите на идентификација на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, државите мора да водат сметка да постојат достаточни ресурси и **засолништа** за сместување на лицата идентификувани како жртви на трудова експлоатација (мнозинството од кои се мажи), земајќи ја во предвид како родовата димензија на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација така и конкретните потреби на лицата кои биле тргувани за таа цел. Државите треба да обезбедат достапност на услуги за координирање на помошта за тргуваните лица во секое време.

60. Бидејќи лицата тргувани заради трудова експлоатација често пати се наоѓаат во големи групи, можеби ќе биде тешко да се сместат сите во постојните засолништа. Државите мора да изработат планови, вклучувајќи ги и организациите на граѓанското општество за таа цел, со прецизни одредби за обезбедување на домување, храна, психолошка и медицинска помош, вклучување на социјалните служби во случат да се идентификуваат деца, толкување и информирање за правата на тргуваните лица.⁵⁵

61. Помошта за лицата тргувани заради трудова експлоатација **не смее да се условува со нивната соработка** во истрагата и гонењето на кривичните и други дела. На сличен начин, тргуваните лица ќе влезат во механизмите за помош само откако ќе ја дадат својата согласност за тоа. За таа цел, тргуваните лица треба да се информираат за услугите и помошта што им е достапна и за начинот на кој може да ги добијат овие услуги, на разбирлив начин и на јазик што го разбираат. Во овие услуги може да спаѓа и репатријацијата, при што мора да се гарантира безбедноста на тргуваните лица и членовите на нивните семејства, доколку тргуваните лица навистина се согласиле да ја искористат таа услуга.

62. Важен е и раниот пристап до **правна поддршка и бесплатна правна помош**, особено за недокументираните работници. Со оглед на тоа што судските и административните постапки се често пати многу сложени, правната поддршка им е неопходна на жртвите за да може да си ги побараат своите права, вклучувајќи го и исплаќањето на неисплатените плати и обесштетување (видете пасус 76 и понатаму).

63. Државите треба да обезбедат, во соработка со другите релевантни актери, вклучувајќи ги и НВО и синдикатите, помош за тргуваните лица во насока на нивно **социјално вклучување**. Како алатки за економско оснажување, кои државите мора да ги воведат за да им помогнат на тргуваните лица во нивната реинтеграција, се и обуките за стручна квалификација, советување за наоѓање работа и програми за вработување, особено кога се засноваат на процена на севкупниот пазар на трудот со соодветни и безбедни можности за вработување во широк опсег на области. Зголемената вклученост на државните агенции за вработување и на приватниот сектор, заедно со зголеменото сензитивизирање на работодавачите во однос на ваквата појава на трговијата со луѓе, може да ја зголемат ефективностa на процесите на реинтеграцијата и економското оснажување.

Деца тргувани заради трудова експлоатација

64. Државите имаат обврска да го промовираат, почитуваат и реализираат начелото на ефективно укинување на детската работа,⁵⁶ во согласност со Конвенцијата за минимална возраст на МОТ (бр. 138) и Конвенцијата за најлоши облици на детска работа (бр. 182). **Децата од ранливите групи**, како што се децата на улица, децата од етничките малцинства, децата сместени во установи за згрижување, како и непридружуваните или разделените деца, се во повисок ризик да бидат тргувани и подложени на детска работа. Државите треба да ја подигнат јавната свест за ризиците и различните манифестации на трговија со деца (вклучително и заради принудна работа, експлоатација за питачење или кривични дејствија), и треба да им дадат приоритет на сензитивизирањето и обучувањето на релевантните стручни лица (наставници, образовен персонал, стручни работници за добросостојба на децата, социјални работници, старатели).⁵⁷

⁵⁵ ГРЕТА, Збирка на добри практики за решавање на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, с. 36-37.

⁵⁶ Декларација за темелните начела и права на работа на МОТ (1998).

⁵⁷ ГРЕТА, Збирка на добри практики за решавање на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, с. 16-17.

GRETA(2020)12

65. Иако трговијата со деца обично се јавува во неформалната економија, меѓународните компании се изложени на ризик трговијата со деца да се појави во сè посложените договори за подизведување и во нивните синџири на снабдување.⁵⁸ За да се спречи трговијата со деца во синџирите на снабдување, суштински е важно независни и добро опремени агенции да вршат транспарентно и строго следење.⁵⁹

66. Унапредување на **образованието** е дополнителна алатка за спречување на трговијата со луѓе. Државите имаат обврска да обезбедат бесплатно образование за сите деца, без оглед на нивниот имиграциски статус, а во наставните програми треба да се вклучат и активности за подигање на свеста за трговијата со луѓе.

67. Со членот од Конвенцијата се предвидуваат посебни мерки и процедури за децата во контекст на идентификација на жртвите. Државите треба да преземат мерки за подобрување на идентификацијата на децата жртви на трговијата со луѓе, вклучително и преку изработка на **показатели за трговија со деца**⁶⁰ и воспоставување на механизам за идентификација и упатување, којшто во предвид ќе ги земе посебните околности и потреби на децата жртви, во којшто ќе се вклучат стручни лица кои работат со деца, службите за заштита на децата, како и специјализираната полиција и обвинителство, и со којшто ќе се осигура најдобрите интереси на детето секогаш да бидат на прво место. Од државите се бара за тргуваното лице да претпостават дека е дете доколку постојат причини да се верува дека станува збор за дете, и доколку постои неизвесност за неговата возраст. Сè дури не се утврди возраста на лицето, лицето мора да ги ужива посебните заштитни мерки. На непридружуваните и разделените деца мора да им се додели **законски старател**. На децата мора да им се обезбеди благовремен пристап до информации за нивните права и опции, коишто ќе им се претстават на лесно разбирлив начин, во согласност со нивната возраст и зрелост.

68. Веднаш штом непридружуваното дете ќе се идентификува како жртва, треба да се вложат сите можни напори за **да се пронајде семејството на детето**, доколку тоа е во најдобар интерес на детето, со оглед на тоа што понекогаш и самото семејство е вмешано во неговото тргување.

69. Државите треба да обезбедат **засолништа специјализирани за помош на тргуваните деца**, чие отворање треба да биде во насока на решавање на потребите на децата и обезбедување на заштитна средина. Понатаму, државите треба да поведат сметка непридружуваните и разделените деца да може да користат ефективни решенија за згрижување, вклучувајќи и безбедно и специјализирано сместување, при што треба да се преземат мерки да се **спречи исчезнувањето на децата сместени во институциите**. Треба да се обезбеди и пристап до **психолошка поддршка**, како и други мерки за помош, како што се правна поддршка и толкување.

70. Бидејќи е можно децата кои биле тргувани да испуштиле дел од своето школување или доправа да се наоѓаат на возраст на која треба да започнат со стекнување на вештини кои понатаму

⁵⁸ МОТ, Сузбивање на трговијата со деца заради трудова експлоатација: Ресурсен алатник за носителите на политиките и за практичарите (2008), Книга 4, с. 39. Видете исто: МОТ, Сузбивање на детската работа: Прирачник за трудовите инспектори (2002).

⁵⁹ GRETA, Збирка на добри практики за решавање на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, с. 31. Видете, особено, за иницијативата на Холандскиот социјално-економски совет, кој во 2014 г. ја советува холандската влада да го поддржи развојот на програмите во секторот на одговорното деловно однесување (ОДО), така што на компаниите, владините тела, синдикатите и претставниците на граѓанското општество да им се овозможи да соработуваат во решавањето на ризикот од детска работа и принудна работа во синџирот на снабдување.

⁶⁰ GRETA, Збирка на добри практики за решавање на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, с. 17.

ќе им овозможат да си најдат достоинствена работа, државите треба да ги проценат потребите на детето во однос на неговото образование и обука, за да може да во внесат или да го вратат во образовниот систем. За таа цел може да се организираат преодни часови за враќање на детето во училиште, посебни програми од доменот на формалното образование и/или стручна обука.

71. Државите треба да преземат мерки да се осигура **тргуваните деца никогаш да не се криминализираат или притвораат**, вклучително и за причини поврзани со нивниот имиграциски статус. Дополнителен елемент во одговорот на експлоатацијата и ризичните ситуации се и полициски служби наменети за деца кои располагаат со специјално обучени полициски службеници. Истото важи и за сите други кои се вклучени во правосудниот систем – адвокатите, судиите, судските службеници – коишто доаѓаат во контакт со децата и коишто се од клучна важност не само за да се обезбеди правда за нив, туку и да им се помогне во нивната рехабилитација преку правичен третман и почитување на нивните права.⁶¹

72. Тргуваните деца не смее да се вратат во нивната земја на потекло доколку постојат индикации, по спроведената **процена на ризикот и безбедноста**, дека таквото враќање нема да биде во најдобар интерес на детето. Децата коишто се враќаат без да бидат идентификувани како тргувани лица, или на коишто нема правилно да им се процени најдобриот интерес или ризикот од враќање, се соочуваат со висок ризик од повреда по враќањето, вклучително и поради одмаздување или повторно тргување.

73. Понатаму, државите треба да се осигурат трговијата со детето да се земе за отежнувачка околност кога се одмерува казната за кривичните дела утврдени по основ на член 18, согласно членот 24 од Конвенцијата.

74. Конвенцијата (членовите 28(3) и 32) бара од договорните страни да им доделат **посебни заштитни мерки** на децата жртви и сведоци, земајќи го во предвид најдобриот интерес на детето. Државите треба да ги применат Насоките на Комитетот на министри на Советот на Европа за правда по мерка на детето, со кои се препорачува сите стручни лица кои работат со децата да поминат неопходна интердисциплинарна обука за правата и потребите на детето.⁶² Со децата треба да се разговара во окружување по мерка на детето. Кога треба да се спроведат повеќе од еден разговори, нив, по можност, треба да ги води истото лице, со цел да се обезбеди кохерентност во приодот во најдобар интерес на детето. Бројот на разговорите треба да биде што е можно помал, а нивната должина треба да се прилагоди на возраста на детето и неговиот капацитет да се концентрира. Директни контакти, конфронтации или интеракции помеѓу детето жртва/сведок и наводниот сторител треба да се избегнуваат, колку што е возможно, освен ако не побара детето жртва. Државите треба да предвидат можност за аудио-визуелно снимање на сослушувањето на детето, истовремено гарантирајќи ја безбедноста на снимките така што ќе се ограничи бројот на луѓето на кои им е дозволено да присуствуваат на сослушувањето или да ја гледаат снимката. Исто така, државите треба да им овозможат на децата да се појават пред суд по пат на видеоконференција, при што детето ќе се сослуша во посебна просторија, по можност, во присуство на стручно лице.

⁶¹ МОТ, Сузбивање на трговијата со деца заради трудова експлоатација: Ресурсен алатник за носителите на политиките и за практичарите (2008), Книга 4, с. 50.

⁶² Достапно на: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804b2cf3>.

Почитување на најдобрите интереси на детето во борбата против трговијата со луѓе

- o Поставете показатели за трговијата со деца и водете сметка НМУ да биде сензитивизиран за децата и да вклучува стручни лица кои работат со децата;
- o Водете сметка сите стручни лица кои се вклучени во идентификацијата, помагањето и заштитата на детето жртва да се обучени за правата и потребите на децата;
- o Овозможете безбедно и специјализирано сместување и преземете мерки да се спречи исчезнувањето на децата;
- o Водете сметка тргуваното лице да се третира како дете доколку постои неизвесност за неговата возраст, а постојат причини да се верува дека жртвата е дете. Постапката за процена на возраста мора да се заснова на правата и да биде сензитивизирана на децата;
- o Водете сметка тргуваните деца никогаш да не се криминализираат или притвораат, вклучително и за причини поврзани со нивниот имиграциски статус;
- o Во случај на непридружувани и разделени малолетници, водете сметка да се назначи законски старател и да се обезбеди правна поддршка што е можно побрзо;
- o Гарантирајте водење на кривичните постапки во окружување по мерка на детето и на начин кој е сензитивизиран на децата.

Пристап до обесштетување и други правни лекови

75. Со членот 15(3) од Конвенцијата се утврдува правото на жртвата на обесштетување. Понатаму, во членот 15(4) се бара од договорните страни да преземат чекори да го гарантираат обесштетувањето на тргуваните лица, на пример, преку воспоставување на фонд за обесштетување или воведување мерки или програми за социјална помош и социјална интеграција на тргуваните лица, коишто може да се финансираат од конфискуваните средства од кривично потекло.

76. Државите треба да водат сметка тргуваните лица **систематски да се информираат**, на јазик што го разбираат, за нивното право да побараат обесштетување и за процедурата којашто, во тој случај, треба да ја следат. **Правната поддршка** треба да им се даде на сите тргувани лица, без оглед на нивното државјанство и имиграциски статус. Понатаму, државите треба да овозможат тргуваните лица да престојуваат на нивната територија за да може да побараат обесштетување, како и да им се дозволи да останат сè дури не се оконча постапката и лицето не го добие своето обесштетување и/или заостанатите плати.⁶³ Во текот на тој период, на тргуваните лица треба да им се дозволи да работат, без оглед на нивниот имиграциски статус во моментот на нивната идентификација.

77. Државите треба да донесат мерки со кои ќе се олесни и осигура пристапот до обесштетувањето за тргуваните лица, вклучително и по пат на **градење на капацитетите на правните практичари** за да може да им помогнат на тргуваните лица кога го побаруваат обесште-

⁶³ На пример, HBO FairWork во Белгија ги застапува недокументираните работници кои ги побаруваат заостанатите плати. По поднесување на жалбите, недокументираните работници не се протеруваат, туку може да останат во земјата дури тече постапката по жалбата и да си ги повратат парите од работодавачот на име заостанати плати и социјални придонеси). Видете и: ПИКУМ, Насоки за правата на мигрантските работници.

тувањето, и вклучување на тематска единица за обесштетување во програмите за обука на полициските и правосудните службеници. Во контекст на трудовата експлоатација, обесштетувањето е важно не само затоа што може да доведе до поврат на потенцијалната загуба на заработката – заканата со или стварното задржување на платите е всушност најчестото средство на принуда за изнудување работа или услуга – туку и затоа што се дава критична поддршка за повратот.⁶⁴ Државите треба на тргуваните лица да им овозможат начини, на трудови судови или низ граѓански постапки, за да си ги повратат неисплатените плати.⁶⁵

78. Државите треба во целост да го употребат **законодавството за замрзнување и конфискација на имотот**, вклучително и кога се вмешани компании, со цел да се осигура обесштетувањето на тргуваните лица. Со цел да се гарантира правото на обесштетување кога сторителот не може да му го плати обесштетувањето на тргуваното лице, и кога во текот на истрагата или судската постапка не биле конфискувани средства, државите треба да ја разгледаат можноста да основаат **државен фонд за обесштетување**, којшто ќе располага со соодветни и достаточни ресурси за обесштетување на тргуваните лица.

79. Дефиницијата на **жалбениот механизам** според Водечките начела на Обединетите Нации зборува за „рутинизиран, државен или недржавен, правосуден или неправосуден процес со кој може да се поднесат жалби за злоупотреба на човековите права во деловниот сектор и да се побара правен лек. Таквиот механизам треба да им овозможи на сите работници, вклучувајќи ги и недокументираните работници, да ја пријават злоупотребата без да ризикуваат да ја изгубат работата. Понатаму, државните органи може да бараат од добавувачите и деловните субјекти да воспостават процес на следење и оценување на нивните синџири на снабдување, на пример, преку жалбени механизми во самите компании, коишто ќе вклучуваат и НВО и синдикати преку стратешки партнерства.⁶⁶

80. Кога идентификуваните жртви на трговијата со луѓе се странски државјани без регулиран имиграциски статус, државите треба да ја разгледаат можноста да им издадат **дозвола за престој** којашто нема да се условува со нивната соработка во кривичната постапка. Издавањето на дозволата за престој не само што ги елиминира некои од практичните и правните пречки со кои тргуваните лица се соочуваат во пристапот до правдата и до делотворни правни лекови, вклучително и обесштетување, туку може, самото по себе, да претставува правен лек.

Одредба за неказнување

81. Лицата кои биле тргувани заради трудова експлоатација може, понекогаш, да се принудени да извршат некои дела заради доаѓање и престој на територијата на државата, како и во однос на работата што ја работа, а со кои дела се повредуваат националните закони. Во контекст на трудовата експлоатација, во овие активности може да спаѓа и повреда на управното, трудовото и имиграциското право, на пример, нерегуларен влез, нерегуларен престој и нерегуларна работа.

⁶⁴ Проектот на Агенцијата за темелните права на Европската Унија „Тешки облици на трудова експлоатација“ (ЦЕЛЕКС) покажа дека добивањето на обесштетување и на заостанатите плати од работодавачот е едно од трите најважни прашања за тргуваните лица, според 105 од 251 испитаници (организации за поддршка на жртвите, работнички организации и синдикати, и адвокати).

⁶⁵ За примери, видете: GREТА, Збирка на добри практики за решавање на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, с. 39-41.

⁶⁶ Видете: Модел на насоки за владини мерки за спречување на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација во синџири на снабдување (2018), с. 32.

GRETA(2020)12

82. Државите треба да постапуваат во согласност со нивната обврска од член 26 на Конвенцијата и да донесат **специфични правни одредби и/или насоки** за неказнување на тргуваните лица, и да предвидат можност на жртвите да не им се изрекуваат казни за нивната вмешаност во незаконските активности, под услов да биле принудени да постапат така.⁶⁷ Делокругот одредбата за неказнување треба да се прошири на сите кривични дела извршени од страна на тргуваните лица, вклучително и управни и имиграциски престапи. Тргуваните лица треба навремено и соодветно да се информираат за одредбата за неказнување, веднаш штом ќе се оствари контактот со надлежните органи или со други служби за помош.

83. Исто така, државите треба да обезбедат обуки и насоки за полициските службеници, трудовите инспектори, обвинителите, адвокатите и другите стручни лица кои ги засега примената на одредбата за неказнување.⁶⁸ Освен тоа, државите мора да се обврзат на систематско собирање на податоци во однос на примената на одредбата за неказнување, со цел да се следи нејзиното спроведување и гарантирање на кохерентна и доследна употреба.

Одговорот на кривично-правниот систем

84. Со членот 23 им се налага на договорните страни своите дејствија да ги прилагодат на сериозноста на кривичните дела и да воведат кривични казни што ќе бидат „ефективни, сразмерни и разубедувачки“. Понатаму, во став 3 од членот 23 се воведува општа обврска на договорните страни да донесат соодветни правни инструменти што ќе им овозможат да ги конфискуваат или поинаку да ги лишат сторителите од средствата за извршување на кривичното дело трговија со луѓе и од имотната корист добиена на тој начин. Бидејќи трговијата со луѓе речиси секогаш се врши со цел остварување на финансиска добивка, мерките за лишување на сторителите од средствата поврзани со или кои произлегуваат од кривичните дела се ефективно оружје за нивно сузбивање. Конфискацијата на кривичните средства има суштинска важност за зајакнување на ефектот на казнувањето, како и за обезбедување на плаќањето на обесштетувањето на тргуваните лица.

85. Истражувањето на случаите на трудова експлоатација може да најде на потешкотии по повеќе основи, и потребно е соодветно делување на повеќе нивоа. Голем број тргувани лица се мигранти, често пати недокументирани, кои претпочитаат да не поднесат жалба или да не сведочат, бидејќи често пати зависат од своите трговци за работа о домување, а и очекуваат дека ќе им се исплатат заостанатите плати. Во некои случаи, легитимни деловни субјекти вработуваат тргувани и експлоатирани работници во синцирите на снабдување, кои може да бидат сложени и да се протегаат низ повеќе земји.

86. Државите треба да преземат законодавни и други неопходни мерки за да се осигураат дека кривичните дела поврзани со трговијата со луѓе ќе бидат проактивно истражувани, гонети и брзо пресудени, што ќе доведе до ефективно, сразмерно и разубедувачко казнување. Процедурата за судско нагодување треба да се користи само во исклучителни околности во случаите на трговијата со луѓе, под услов на соодветни гаранции, кога предностите што ги нуди

⁶⁷ Видете и: МОТ, Протоколот од 2014 г. кон Конвенцијата за принудна работа на МОТ, член 4.

⁶⁸ Видете, на пример: ОХЦХР, Важноста од спроведувањето на одредбата за неказнување: обврска за заштита на жртвите (2020), достапно на: <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Trafficking/Non-Punishment-Paper.pdf>, УНОДК, Насоки за прашањето за соодветни кривично-правни одговори за жртвите кои биле принудени да извршат кривично дело како резултат на тоа што биле тргувани; СТОС/COP/WG.4/2020/2 (2020), достапно на: <https://up-docs.org/СТОС/COP/WG.4/2020/2>; ОБСЕ, Политички и законодавни препораки за ефективно спроведување на одредбата за неказнување во однос на жртви на трговијата со луѓе, 2013, достапно на: <https://www.osce.org/secretariat/101002?download=true>.

нагодувањето јасно преовладуваат над намалувањето на казната (овие предности треба да се наведат во судската одлука со која се одобрува нагодбата) и кога нагодбата на ниту еден начин на ги повредува правата на жртвите, вклучително и правото на обесштетување.

87. Понатаму, државите треба да преземат мерки да се осигураат дека органите надлежни за истражувањето на случаите со трговијата со луѓе располагаат со **соодветни ресурси**. Треба да се спроведуваат тековни **обуки** за полицијата, судиите и обвинителите за истражување и гонење на случаите на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација. Државите, исто така, треба да ги обучат и правосудните и полициските органи за различните облици на дипломатски и конзуларни имунитети и за ограничувањата на кои подлежат.

88. Основањето на **специјализирани единици** во полицијата и обвинителството, како и специјализацијата меѓу судиите, овозможува стекнување на искуства и знаења, и придонесува за повисока стапка на кривично гонење и осудување.

89. Државите може да усвојат и **специфичен протокол** за истражување на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, коишто треба да се применуваат со цел да се соберат сите неопходни докази (вклучувајќи ги и материјалните предмети, документи, сведочења и дигитални докази),⁶⁹ при што рутински треба да се користат и посебните истражни мерки, со цел да им се помогне на обвинителите и судиите во кривичните постапки и да се избегне потпирање на доказите од тргуваното лице.⁷⁰ Доказите треба да се фокусираат на утврдувањето на делото, средството и целта на експлоатацијата (во случај на деца, не е важно дали е употребено некое од средствата). Бидејќи доказите за постоење на злоупотребата на положбата на ранливост често пати се помалку опипливи одошто доказите за другите средства, истрагата треба да настојува да ги утврди можните ранливости на тргуваното лице, како и да утврди дека трговецот со луѓето бил свесен за овие ранливости и ги искористил за да го експлоатира тргуваното лице.⁷¹

90. Истражувањето на кривичното дело трговија со луѓе треба систематски да води во придружба на **финансиска истрага**, особено кога се вмешани и компании, со цел жалбените наводи за трговијата со луѓе да се поткрепат со докази, и да се осигура ефективно влегување во трага, одземање и конфискување на кривичните средства поврзани со кривичното дело. Кога постојат елементи за кривичното дело да се квалификува како трговија со луѓе, државите треба да поведат сметка обвинението за трговија со луѓе да не се преквалификува како некое друго кривично дело казниво со поблага казна и кое тргуваното лице ќе го лиши од пристапот до заштита, помош и обесштетување.⁷²

91. Повеќето судски гонења, во контекст на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, сепак ќе бараат докази од тргуваните лица за да ја изречат осудата, со што се нагласува потребата од соодветни **заштитни мерки**. Кога се работи со тргуваните лица, потребите поврзани со извршувањето на кривичното право секога треба внимателно да се урамнотежат

⁶⁹ Доказите што може да се соберат може да се класифицираат, меѓу другото, како сведочења, документарни докази, физички докази и дигитални докази. Видете: УНОДК, Доказни прашања во случаите на трговијата со луѓе (2017), достапно на: https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2017/Case_Digest_Evidential_Issues_in_Trafficking.pdf.

⁷⁰ Видете: ИОМ, Истражување на случаите на трговија со луѓе со помош на приод насочен кон жртвата (2018), достапно на: https://publications.iom.int/system/files/pdf/investigating_human_trafficking.pdf.

⁷¹ Видете: УНОДК, Доказни прашања во случаите на трговијата со луѓе (2017), с. 53-112.

⁷² Видете: ХЕУНИ, Разоткривање на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација: Истражни алатки и листи на проверка за трудовите инспектори (2020), достапно на: <https://www.heuni.fi/en/index/tiedotteet/2020/06/howtobetter-uncoverlabourtraffickingnewinvestigationtoolre-leasedforlawenforcementandlabourinspectors.html>.

GRETA(2020)12

наспроти заштитата на човековите права. Претпоставените тргувани лица, веднаш што тоа ќе биде возможно, треба да се упатат кон програмите за помош со кои ќе им се понуди заштита и поддршка. Може да се потпишат и меморандуми на разбирање помеѓу органите за извршување на законот и организациите на граѓанското општество кои даваат поддршка на тргуваните лица и мигрантските работници, со цел да се олесни соработката, а истовремено штитејќи ги интересите на тргуваните лица низ целата кривична постапка.

Оформување на кривичен случај на трговија со луѓе заради трудова експлоатација

- o Настојувајте да оформите предмет независно од сведочењето на жртвите така што ќе соберете докази (документарни, физички, дигитални);
- o Искористете ги максимално посебните истражни мерки (на пример, пресретнување и следење или прислушкување на телекомуникациите, проширен и/или технички надзор, прикриено собирање на разузнавачки информации);
- o Спроведувајте финансиски истраги, и тоа систематски;
- o Обрнете внимание на сродните кривични дела (измами со придонеси, даночно затајување, кражба...);
- o Имајте на ум дека жртвите не секогаш се гледаат себеси како жртви, ниту пак делуваат така;
- o Понудете им на претпоставените жртви помош и заштита;
- o Користете толкувачи и културни медијатори;
- o Соработувајте со организациите на граѓанското општество и синдикатите;
- o Почитувајте ја одредбата за неказнување.

92. Анонимноста и неоткривањето на идентитетот на сведоците на која било страна, освен на обвинителството, треба да стане стандардна практика во текот на истрагата, и за време на кривичната постапка треба да се применуваат заштитни мерки. Бројот на сослушувањата на жртвите/сведоците во текот на постапката треба да се ограничи колку што е можно повеќе, имајќи во предвид да се спречи директниот контакт помеѓу жртвата и обвинетиот. Понатаму, државите треба да предвидат мерки за минимизирање на дополнителната траума, како што се прелиминарно давање искази, прелиминарно сослушување, или сведочење во отсуство на наводниот трговец. Државите треба да донесат соодветни насоки и прописи со кои ќе се осигура дека релевантните органи автоматски ќе им ги пренесат информациите за заштита на сведоците на тргуваните лица коишто ќе одлучат да учествуваат во кривичната постапка и на луѓето што им се блиски. Програмите и мерките за заштита на сведоците треба соодветно да се финансираат од државата, и тука може да спаѓаат, меѓу другото, безбедно домување, доверливост, промена на идентитетот и, во исклучителни случаи, преселување на тргуваните лица и нивните роднини.

Кривична одговорност на правното лице

93. Со член 22 од Конвенцијата од државите се бата да усвојат закони и друг потребни мерки со кои ќе се осигура дека претпријатијата и/или претставниците на претпријатијата ќе се повикаат на одговорност согласно нивното кривично право, или секое друго еквивалентно право, за извршувањето на кривичното дело трговија со луѓе заради трудова експлоатација. Во пракса, примената на оваа одредба оди тешко, и само неколку земји известуваат за постапки за кривична одговорност на правното лице за трговијата со луѓе. Државите мора да поведат сметка законите за кривична одговорност на правното лице ефективно да се спроведува во пракса.⁷³

94. Во можни **управни, граѓански и кривични казни** спаѓаат забрана за воведување промени, плаќање глоба, привремено или трајно затворање на компанијата, привремено или трајно одземање на дозволата за работа во одреден сектор, ставање на компанијата под судска управа, конфискација на средства, лишување од правото да потпишува договори или да доделува финансиски средства, надоместување на претрпените финансиски загуби, поправање на моралната штета, и враќање на работникот на работното место.⁷⁴

95. Покрај спроведување на законите со кои се обезбедува деловните субјекти да се повикаат на одговорност, државите може да применат различни приоди за да се осигураат дека деловните субјекти ќе работат со должна претпазливост кон човековите права, со што ќе ја спречат трговијата со луѓе. Во дополнителни законодавни мерки може да спаѓаат, како што беше кажано погоре, **унапредување на транспарентноста во синџирите на снабдување**. Протоколот од 2014 г. кон Конвенцијата за принудна работа на МОТ настојува да се спречи трудова експлоатација преку поддршка на должната претпазливост како во јавниот така и во приватниот сектор. Државите треба да им дадат насоки на деловните субјекти за тоа како да ги почитуваат човековите права при нивното работење, вклучително и во однос на управување со ризикот во синџирите на снабдување и подизведување.⁷⁵ Деловните субјекти треба корпоративна општествена одговорност (КОО) да ја постават за приоритет, со цел да ја спречат кривичната одговорност на правното лице, и треба да воведат програми или методи за транспарентно, посветено и информирано согледување на влијанието од своето работење врз општеството. Компаниите, особено оние кои работат во високоризичните сектори, треба да го намалат својот ризик од вмешување, директно или индиректно, во трговијата со луѓе заради трудова експлоатација така што ќе работат одговорно, а во таа парадигма спаѓа, како минимум, самопроценка на факторите на ризик на коишто компанијата се изложува (на пример, дали врбувањето се врши директно или преку трети страни, дали подизведувачите се обврзани со трајна клаузула во која се вели дека трговијата со луѓе и трудовата експлоатација нема да се толерираат, а во случај на таков пропуст, договорот ќе стане ништовен, или дали компанијата има воведено жалбен механизам кој им е достапен и пристапен на сите работници, вклучувајќи ги и работниците на подизведувачите).⁷⁶

⁷³ 9. Општ извештај за активностите на ГРЕТА, за период од 1 јануари до 31 декември 2019 г., (2020) пасус 175-177.

Видете, исто така: Препорака на Советот на Европа Ст/Rec(2016)3 за човековите права и деловните субјекти, пасус 44-46.

⁷⁴ Beate Andrees, *Forced labour and human trafficking: a handbook for labour inspectors*, ILO (2008), с. 24.

⁷⁵ Видете, на пример: ХЕУНИ, Насоки за деловните субјекти и работодавачите за управување на ризикот во синџирите на подизведување (2019), достапно на: https://www.heuni.fi/en/index/publications/heunireports/HEUNI_report_88c.html. Видете, исто така, МОТ, Сузбивање на принудна работа: Прирачник за работодавачите и деловните субјекти (2015), достапно на: https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/publications/WCMS_101171/lang--en/index.htm.

⁷⁶ Во другите алатки спаѓаат изработка или зајакнување на политиката или кодексот на однесување во компанијата; спроведување на процени на ниво на претпријатието или социјална ревизија; промовирање и спроведување на обуки на ниво на претпријатие; како и основање на интерна фокусна точка за трговијата со луѓе заради трудова експлоатација.

Прибирање на податоци и истражување

96. Достапноста на веродостојни, висококвалитетни податоци за обемот на трговијата со луѓе и профилот на тргуваните лица е од суштинско значење за развивање на насочен одговор против трговијата со луѓе и мерење на неговиот ефект. Иако во Конвенцијата не се содржи одредба за прибирање на податоци, собирањето податоци за различните аспекти на трговијата со луѓе е важно бидејќи претставува алатка за обезбедување информации, приспособување и проценување на политиките за сузбивање на трговијата со луѓе, како и за спроведување на процена на ризикот.

97. Државите треба да изработат и да одржуваат **сеопфатен статистички систем** за трговијата со луѓе заради трудова експлоатација така што ќе собираат веродостојни и усогласени податоци за мерките за заштита и унапредување на правата на тргуваните лица, истрагите, гонењето и судските одлуки во случаите на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација. Статистиката треба да се собира од сите клучни актери, под услов податоците да се однесуваат на нивниот делокруг на одговорност, со цел да се избегне дуплирање, а истата треба да се собира врз основа на усогласени дефиниции и показатели за трговијата со луѓе и сите облици на трудовата експлоатација. Податоците треба да се расчленат според пол, возраст, вид на експлоатација и земјата (регион во рамките на земјата) на потекло и/или одредиште.

98. Треба да се донесат протоколи (договори) за собирање на податоци помеѓу релевантните засегнати страни во секоја земја, но и на меѓународно ниво. Собирањето податоци треба да биде придружено со сите неопходни мерки за почитување на правото на засегнатото лице на **заштита на неговите лични податоци**, вклучително и кога НВО кои работат со тргуваните лица се повикани да обезбедат информации за националната база на податоци.

99. Конвенцијата упатува на **истражување** во контекст на спречување на трговијата со луѓе, согласно членовите 5(2) и 6, но истражувањето е релевантно и за другите аспекти на сузбивањето на трговијата со луѓе, а важно е и за обликување на идните политички мерки. Сè повеќе расте корпусот на истражувањата за трговијата со луѓе заради трудова експлоатација коишто треба да се искористат за обезбедување информации за потребите на донесување закони, политики и други иницијативи. Државите треба да ги промовираат и финансираат истражувањата за различните аспекти на трговијата со луѓе, новите трендови и ефектите од мерките.

Синописис на препорачаните дејствија

- Дефинирајте ги параметрите на поимот експлоатација или во закон или преку насоки, со цел да се избегне недоследност на толкувањето и правна неизвесност.
- Усогласете го поимот на злоупотребата на ранливоста што го користите во националното законодавство со начинот на кој се поима во Конвенцијата, а што опфаќа секој вид на злоупотреба на ранливоста, било да е физичка, психолошка, семејна, социјална или економска.
- Кажете изречно во законот дека не е важна согласноста со намерата за експлоатација, со цел тргуваните лица да се стекнат со поголема доверба самите да се пријават во НВО и кај државните органи.
- Основајте мултидисциплинарни оперативни групи или работни групи што ќе бидат надлежни за координирање и раководење на националните дејствија за сузбивање на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, како и за справување со конкретни проблеми и случаи.
- Усвојте национални стратегии или акциски планови за сузбивање на трговијата со луѓе коишто ќе бидат сеопфатни и ќе содржат конкретни мерки за решавање на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација.
- Проширете го мандатот на трудовите инспекторати така што изречно да ја опфати трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, вклучително и откривање и пријавување на таквите случаи на секое место каде што се работи, вклучувајќи ги и дипломатските домаќинства и неформалниот сектор, независно од административниот статус на работниците или видот на договорот помеѓу работникот и работодавачот.
- Воспоставете механизам за пријавување и поднесување жалби кој ќе им овозможи на сите работници, вклучувајќи ги и недокументираните работници, да ја пријават злоупотребата без ризик да ја загубат работата и некој да ги пријави кај имиграциските органи.
- Доделете достаточни човечки, финансиски и материјални ресурси за да се осигури ефективност на трудовите инспекции
- Интегрирајте ја обуката за трговијата со луѓе во редовните наставни програми за различни групи на стручни работници и организирајте мултидисциплинарни обуки со стручни работници од различни агенции.
- Направете процена на ефектот од кампањите за подигање на свеста за да се оцени дали се зголемиле познавањата и дали се сменило однесувањето за да може да се планираат идните кампањи и другите активности врз основа на конкретни докази и податоци.
- Проширете го делокругот на трудовата заштита врз сите сектори на економијата, вклучувајќи ги и куќната помош, нерегулираните сектори и недокументираните работници, и водете сметка да постојат механизми за извршување на темелните начела и права на работа.

- Уредете ги и следете ги активностите на приватните агенции за врбување и вработување, кои делуваат како во формалните така и во неформалните сектори на економијата, како и оние што посредуваат во вработувањето на куќните помошници.
- Донесете национални акциски планови за спроведување на Водечките начела за деловните субјекти и човековите права на ОН, вклучувајќи и мерки што се релевантни за решавање на трговијата со луѓе.
- Донесете закони со кои спречувањето на трговијата со луѓе ќе се интегрира во политиките за јавни набавки и ќе се промовира транспарентноста во синџирите на снабдување во намера да се спречи трговијата со луѓе и трудовата експлоатација.
- Дадете им насоки на компаниите за трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, вклучително и во однос на управување на ризикот во синџирите на снабдување и подизведување.
- Спроведете или наложете да се спроведат независни контроли на синџирите на снабдување и следење на работното место, со цел да се осигура дека компаниите ќе се повикаат на одговорност во случај на злоупотреба на човековите права.
- Воспоставете Национален механизам за упатување (НМУ) кој ќе предвиди формализиран процес на идентификација и ќе ги дефинира улогите и задолженијата на сите вклучени актери. НМУ треба да се состои од трудовите инспекторати и синдикатите, кои може да одиграат клучна улога да се помогне идентификацијата и поддршката на лицата што се тргуваат заради трудова експлоатација.
- Обезбедете долгорочно, доследно и соодветно финансирање на помошта за тргуваните лица, независно од нивниот имиграциски статус.
- Водете сметка во сите дејствија што се поврзани со идентификацијата и помошта на децата жртви на трговијата со луѓе да се почитуваат најдобрите интереси на детето.
- Донесете мерки за олеснување и обезбедување на пристап до неисплатените плати и обесштетување на тргуваните лица, особено:
- Водете сметка тргуваните лица систематски да се информираат, на јазик што го разбираат, за нивното право да побараат обесштетување и исплата на заостанатите плати како и следење на процедурата;
- Обезбедете правна поддршка на сите тргувани лица, без оглед на нивното државјанство и имиграциски статус;
- Обезбедете тргуваните лица да може да престојуваат на територијата за да може да ги побараат неисплатените плати и обесштетувањето, и да може да останат сè дури не се заврши постапката и не ги добијат заостанатите плати и обесштетувањето;
- Градете ги капацитетите на правните практичари за да може да им помогнат на тргуваните лица кога ги побаруваат заостанатите плати и обесштетувањето, и вклучете тематска единица за обесштетување во програмите за обука на полициските и правосудните службеници;

- Искористете го во целост законодавството за замрзнување и конфискација на имотот, вклучително и кога се вмешани компании, со цел да се осигура обесштетувањето на тргуваните лица.
- Кога идентификуваните жртви на трговијата со луѓе се странски државјани без регуларан имиграциски статус, разгледајте ја можноста да им издаде дозвола за престој којашто нема да се условува со нивната соработка во кривичната постапка.
- Донесете специфични правни одредби и/или насоки за неказнување на тргуваните лица, и предвидете можност на жртвите да не им се изрекуваат казни за нивната вмешаност во незаконските активности, под услов да биле принудени да постапат така. Проширете го делокругот на одредбата за неказнување на сите кривични дела извршени од страна на тргуваните лица, вклучително и управни и имиграциски престапи. Тргуваните лица треба навремено и соодветно да се информираат за одредбата за неказнување, веднаш штом ќе се оствари контактот со надлежните органи или со други служби за помош.
- Преземете законодавни и други неопходни мерки за да се осигурате дека кривичните дела поврзани со трговијата со луѓе ќе бидат проактивно истражувани, гонети и брзо пресудени, што ќе доведе до ефективно, сразмерно и разубедувачко казнување. Тука спаѓаат мерки со кои ќе се осигури дека органите надлежни за истражувањето на случаите со трговијата со луѓе располагаат со соодветни ресурси. Основањето на специјализирани единици во полицијата и обвинителството, како и специјализацијата меѓу судиите, овозможува стекнување на искуства и знаења, и придонесува за повисока стапка на кривично гонење и осудување.
- Донесете специфичен протокол за истражување на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација, којшто ќе треба да се применува со цел да се соберат сите неопходни докази (вклучувајќи ги и материјалните предмети, документи, сведочења и дигитални докази), при што рутински треба да се користат и посебните истражни мерки, со цел да им се помогне на обвинителите и судиите во кривичните постапки и да се избегне прекумерно потпирање на исказите од тргуваното лице. Истражувањето на кривичните дела треба систематски да се придружува со финансиски истраги, особено кога се вмешани и компаниите.
- Применувајте соодветни мерки за заштита на жртвите и сведоците, пред, за време на и после постапките, со цел да се спречи застрашување и одмазда од страна на трговците, и да се минимизира дополнителната траума на жртвите.
- Водете сметка законодавството за кривична одговорност на правното лице ефективно да се применува во пракса во случаите на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација.
- Изработете и одржувајте сеопфатен статистички систем за трговијата со луѓе заради трудова експлоатација така што ќе собирате веродостојни и усогласени податоци за мерките за заштита и унапредување на правата на тргуваните лица, истрагите, гонењето и судските одлуки во случаите на трговијата со луѓе заради трудова експлоатација. Треба да се донесат протоколи (договори) за собирање на податоци помеѓу релевантните засегнати страни во секоја земја, но и на меѓународно ниво.
- Промовирајте го и финансирајте го истражувањето на различните аспекти на трговијата со луѓе, новите трендови и ефектот од мерките.

Програмска канцеларија на Советот на Европа во Скопје, Деловен центар Соравија

Филип Втори Македонски, бр. 3, 1000 Скопје тел: +389 23100 330

 <http://horizontal-facility-eu.coe.int>

 horizontal.facility@coe.int

 [jp.horizontal.facility@coe_EU_HF](https://www.facebook.com/jp.horizontal.facility@coe_EU_HF)

 [@CoE_EU_HF](https://twitter.com/CoE_EU_HF)

MKD

Советот на Европа е водечка организација за човековите права на континентот. Таа се состои од 47 држави членки, вклучувајќи ги сите држави членки на Европската унија. Сите држави членки на Советот на Европа ја потпишаа Европската конвенција за човекови права, која претставува меѓународен договор за заштита на човековите права, демократијата и владеењето на правото. Европскиот суд за човекови права ја следи примената на оваа конвенцијата од страна на државите членки.

www.coe.int

Земјите членки на Европската Унија одлучија да ги поврзат своите знаења, ресурси и судбини. Заедно тие изградија зона на стабилност, демократија и одржлив развој, истовремено одржувајќи ја културната разновидност, толеранцијата и индивидуалните слободи. Европската Унија се залага за споделување на своите постигнувања и вредности со држави и народи и надвор од нејзините граници.

www.europa.eu

Превод кофинансиран од
Европската Унија

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE